

PRILOG PROUČAVANJU ODNOSA NAPULJSKE KRALJEVINE
— KRALJEVSTVA DVIJU SICILIJA I DUBROVAČKE
REPUBLIKE OD SREDINE XVII. DO POČETKA
XIX. STOLJEĆA

Ilija Mitić

I. UVOD

U srednjem vijeku običavao se i kopneni dio južne Italije nazivati Sicilijom, te se Napuljsko Kraljevstvo nazivalo također i Kraljevstvo Dviju Sicilija, u kojem je početkom XIII. stoljeća zavladała anžuvska dinastija. Napuljsko je Kraljevstvo bilo s tri strane okruženo morem, dok je sjeverna, kopnena granica prolazila negdje po sredini Apeninskog poluotoka, između Rima i Napulja, te se uglavnom nije mijenjala. Ovo je Kraljevstvo obuhvaćalo pet provincija: Abruzzi, Campania, Puglia, Lucania i Calabria, kao i otok Siciliju. Taj se otok 1282. g. otcijepio od Kraljevstva i bio nezavisan pod vladavinom Aragonaca, a početkom XV. stoljeća postao je sastavni dio aragonske države. Aragonski je kralj Alfonso V, koji je vladao i Sicilijom, stekao i teritorij Napuljskog Kraljevstva (1442. g.), pa je tako taj otok ponovo ujedinjen s Napuljem. U međuvremenu su na Pirenejskom poluotoku nastale velike promjene, jer su se 1479. g. ujedinile Kastilija i Aragonija u jednu državu — Španjolsku. Početkom XVI. stoljeća (1503. g.) teritorij Napuljskog Kraljevstva bio je ujedinjen sa Španjolskom, te su od tada oko dva stoljeća španjolski vicekraljevi upravljali Napuljem i Sicilijom. Godine 1713, mirom u Utrechtu, otok Sicilija je odvojen od Napuljske Kraljevine i postao samostalno kraljevstvo pod savojskom dinastijom sve do 1720. g. kad je bio ustupljen Austriji koja je u to vrijeme (od 1707. g.) vladala Napuljem. Napulj i Sicilija su 1734. g. došli pod vlast španjolskih Burbona te su se odvojili od Španjolske i ponovo osnovali Kraljevstvo Dviju Sicilija koje je kao samostalna država postojalo sve do 1799. g., kad su Francuzi zauzeli Napulj i proglasili Partonopejsku Republiku, dok je Sicilija opet postala samostalno kraljevstvo. Uskoro se francuska vojska morala povući iz Napulja pa se opet obnovila vlast Burbona. Poslije Požunskog mira (1805. g.) Napoleon je anektirao Napulj i proglasio ga nezavisnom državom (1806. g.). Iste su godine ušle francuske trupe i u Dubrovnik, pa su od tada ustvari, poslije više stoljeća, prekinute sve političke kao i pomorsko-trgovačke veze između Dubrovnika i Napuljske Kraljevine.

Veze koje je Dubrovnik učvrstio još u XIII. stoljeću s južnom Italijom i Sicilijom, a preko tih zemalja i sa Španjolskom, bile su od velike važnosti za dubrovačku pomorsku trgovinu po Mediteranu. Već u XIV. stoljeću imao je Dubrovnik privilegije napuljskih vladara. Prvi takav privilegij potječe od napuljskog kralja Karla III iz 1382. g., kojim dopušta Dubrovčanima da mogu između napuljskih podanika izabrati sebi konzula sa svim pravima koja imaju konzuli Venecije i Genove. Važan je privilegij kraljice Ivane II (1429. g.) u pogledu dubrovačkih konzulata na Siciliji i u Napulju. Stečene povlastice potvrdio je kasnije napuljski kralj Ferdinand I (1458. do 1494. g.) koji je izdao Dubrovčanima i mnoštvo novih privilegija i time proširio njihove ranije povlastice, naročito u pogledu izvoza raznih prehrambenih artikala za podmirenje dubrovačkih potreba. Kralj Ferdinand I pokazao je veliku naklonost prema Dubrovčanima, time što je 1481. g. naredio svojim službenicima i državljanima da s Dubrovčanima uvijek i svugdje postupaju kao s Mlečanima, te što je 1485. g. oslobodio dubrovačke brodove plaćanja lučkih taksa. Nasljednik kralja Ferdinanda potvrdio je 1498. g. ranije dubrovačke privilegije u napuljskoj državi, a dubrovačkim konzulima dozvolio presuđivanje ne samo građanskih sporova među Dubrovčanima, kao što je to do tada bilo, već i krivičnih. Početkom XVI. stoljeća napuljska je država došla pod španjolsku vlast, koja je njom vladala, preko vicekralja sve do početka XVIII. stoljeća. Kralj Ferdinand II, kao vladar Napulja i Sicilije, potvrdio je 1507. g. sve ranije privilegije Dubrovnika. Najvažnija je svakako ona po kojoj su Dubrovčani sva prava stečena u Napulju i Siciliji mogli uživati i u svim drugim njegovim zemljama. Time je Dubrovnik postigao velik političko-ekonomski uspjeh, osiguravši miran i siguran razvoj svoje pomorske trgovine kao i rad konzula, ne samo u Napulju nego i po cijelom zapadnom dijelu Mediterana. Španjolski kralj Karlo V, vladar tada najveće države na Zapadu, potvrdio je 1534. g. sva ranija prava Dubrovčana u svojim zemljama, zabranivši bilo kakve represalije protiv dubrovačkih podanika. Ovaj je španjolski kralj već ranije (1523. g.) udijelio Dubrovčanima pravo izvoza žita i pšenice iz Napulja i Sicilije u Dubrovnik. Tako je Napulj sa Sicilijom i Apulijom, za vrijeme španjolske vladavine, postao žitnicom Dubrovačke Republike, a dubrovački su konzuli imali u Napulju i ostalim španjolskim zemljama sva ranije stečena prava. Kad se Napulj, poslije kratke austrijske vladavine (od 1707. do 1734. g.) odijelio od španjolske i ušao u sastav Kraljevstva Dviju Sicilija, Dubrovčani su ostali i dalje s tom zemljom u prisnim političkim i ekonomskim odnosima sve do ulaska Francuza u Dubrovnik i Napulj (1806. g.).¹

Političko-ekonomski odnosi između Dubrovnika i Napulja, kao i privilegiji koje su Dubrovčani uživali u španjolsko-napuljskim zemljama naveli su dubrovačku vladu da na neki način iskaže svoju zahvalnost, odanost i

---

¹ *Privilegia*, 9, str. 1—9 (»Repertorio de privilegi concessi à la Republica in Napoli, Sicilia, ab a. 1429 usq. ad a. 1600«). Historijski arhiv u Dubrovniku, kao i sve ostale arhivske bilješke za ovaj rad; *J. Tadić*, Španija i Dubrovnik u XVI veku, Beograd 1932, str. 14—18; *V. Foretić*, Nekoliko pogleda na pomorsku trgovinu Dubrovnika u srednjem vijeku, Dubrovačko pomorstvo, Dubrovnik 1592, str. 140—148; *Gj. Körbler*, Dubrovačka republika i zapadnoevropske države, Rad 214, JAZU, Zagreb 1916, str. 171—175, 178—189; *J. Lučić*, Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Italije u XIII st., Pomorski zbornik 5, Zadar 1967; *M. Spremić*, Dubrovnik i Aragonci 1442 — 1495. g., Beograd 1971; *J. Luetić*, Dubrovački galijun druge polovine XVI st., Anali 6/7, JAZU, Dubrovnik 1959; *C. Trasselli*, Note sui Ragusei in Sicilia, *Economia e storia* XII, Palermo 1965, str. 40—79.

poštovanje u prvom redu vladaru Španjolske i njegovu vicekralju u Napulju, a kasnije vladaru Kraljevstva Dviju Sicilija. Dubrovačka je vlada to iskazivala na simboličan način, darivanjem ptica za lov (sokolova i jastrebova), i to svake godine u određeno vrijeme na posebnom, za to upriličenom, službenom primanju u Napulju. Iako je, prema iznesenom, Dubrovnik već u XIV. stoljeću uživao privilegije napuljskih kraljeva, ne nalazimo među arhivskim dokumentima da su Dubrovčani u to vrijeme, pa i kasnije sve do početka XVI. stoljeća, darivali ptice za lov vladaru Napulja. Tek kad je Napulj došao pod vlast Španjolske (1503. g.) i kad je španjolski kralj Ferdinand II potvrdio (1507. g.) sve ranije privilegije Dubrovčana, nalazimo prvi trag darivanja ptica za lov (od 8 do 12 komada) napuljskom vicekralju kao znak poštovanja i odanosti španjolskoj kruni. Dubrovački je konzulat u Napulju, osnovan 1490. g., pored svojih redovnih dužnosti od početka XVI. stoljeća, kad je počelo darivanje ptica za lov, obavljao i sve poslove oko prijema i predaje tih ptica napuljskom vicekralju.²

Dubrovčani su u Napuljskoj Kraljevini, koja je obuhvaćala i Siciliju, još prije potresa iz 1667. g., kao svoje predstavnike i zaštitnike pomorsko-trgovačkih interesa imali brojne konzule. To su bili gotovo uvijek ugledni ljudi iz onih krajeva, većinom trgovci, a samo vrlo rijetko vršili su te dužnosti i poneki Dubrovčani. Zasnivajući svoja prava i vlast na brojnim privilegijama koje su Dubrovčani bili dobili već od aragonskih kraljeva, dubrovački su konzuli odigrali značajnu ulogu u napuljsko-dubrovačkim odnosima. Broj dubrovačkih konzulata na području Napuljske Kraljevine vjerno je odražavao bogate pomorsko-trgovačke odnose koje su održavali Dubrovčani s tom susjednom, prekomorskom zemljom, pa iz tog razloga mnogi od njih nestaju s opadanjem pomorske trgovine po Mediteranu, naročito uoči velikog potresa koji je pogodio Dubrovnik 1667. g. Oslanjajući se na stečene privilegije Dubrovčani osnivaju svoj prvi konzulat na Mediteranu u Siracusi na Siciliji 1390. g. Konzulat je djelovao sve do 1600. g. Samo devet godina kasnije nalazimo i dubrovački konzulat u Messini (od 1399. do 1657. g.). Tokom XV. stoljeća znatno se povećao broj konzulata Dubrovačke Republike u Napuljskoj Kraljevini pa ih nalazimo još i u ovim lukama: Trani (od 1409. do 1657. g.), Barletta (od 1441. g. do ukinuća Dubrovačke Republike), Manfredonia (od 1442. do 1667. g.), Ortoni (od 1480. do 1600. g.), Crotoni (od 1455. do 1550. g.), Otrant (od 1464. do 1657. g.), Bari (od 1465. do 1657. g.), Termoli (od 1490. do 1600. g.), Napulj (od 1490. do 1667. g.), Trapani (od 1496. do 1657. g.), Molfetta (od 1499. do 1657. g.), te na Siciliji u lukama Augusti (od 1496. do 1500. g.) i Cataniji (od 1499. do 1550. g.). Tokom XVI. stoljeća za vrijeme najvećeg uspona dubrovačke pomorske plovidbe po Mediteranu, među arhivskim dokumentima nalazimo još i dubrovačke konzulate u gradovima Gallipoli (od 1501. do 1657. g.), San Severo (od 1501. do 1550. g.), Brindisi (od 1510. g. do ukinuća Dubrovačke Republike), Monopoli (od 1511. do 1550. g.), Taranto (od

---

² *Lett. di Levante*, 18, str. 49—50 (Pismo aragonskog kralja Ferdinanda II od 6. 10. 1514); *Isto*, 20, str. 87; *J. Radonić*, Dubrovačka akta i povelje, knj. 1, sv. 2, Beograd 1934, str. 654; *K. Jireček*, Važnost Dubrovnika u trgovačkoj povjesti srednjeg veka, Dubrovnik 1915, str. 41; *M. Popović-Radenković*, Prilog ekonomskoj istoriji Dubrovnika, Trgovački odnosi sa južnom Italijom (1266—1442), Zbornik Filozofskog fakulteta V—1, Beograd 1960, str. 201—238; *I. Mitić*, Ptice za lov kao poklon Dubrovačke republike vladaru Napulja, *Anali* 15/16, JAZU, Dubrovnik 1978, str. 113—134.

1512. do 1667. g.), Lanciano (od 1516. do 1600. g.), Lecce (od 1517. do 1657. g.), Vasto (od 1523. do 1550. g.), Castro (od 1529. do 1600. g.), Reggio (od 1533. do 1657. g.), Peschica (od 1553. do 1657. g.), Biscelie (od 1558. do 1657. g.), Castellamare (od 1574. do 1600. g.), te na Siciliji u Palermu (od 1502. do 1657. g.), Agrigentu (od 1504. do 1550. g.), Milazzu (od 1511. do 1550. g.), Terranuovi (od 1575. do 1600. g.), kao i nedaleko od Sicilije na otoku Lipari (od 1519. do 1550. g.). Iz navedenog proizlazi da je Dubrovačka Republika na području južne Italije, odnosno Napuljske Kraljevine i Sicilije imala u XVI. stoljeću 34 konzulata, više nego u bilo kojoj zemlji na Mediteranu, preko polovine svih svojih konzulata toga doba u mediteranskim lukama, uzimajući u obzir da ih je bilo ukupno oko 55. Ovaj podatak nesumnjivo upućuje na ogromno značenje Napuljske Kraljevine i njezinih luka u pomorskoj trgovini Dubrovčana po Mediteranu od kraja XIV. pa sve do sredine XVII. stoljeća, odnosno do velikog potresa koji je zadesio Dubrovnik 1667. g.³

Česti ekonomsko-politički kontakti između napuljskih zemalja i Dubrovnika uvjetovali su da se početkom XV. stoljeća pojavio u Dubrovniku prvi napuljski konzul u osobi Gabriela Dava. Njega je naslijedio na tom položaju 1472. g. Dario de Florio, građanin Manfredonije. Florio je boravio dugo godina u Dubrovniku, pa možemo pretpostaviti da je upravo od njega potekla dubrovačka porodica Flori. Područje napuljske države, kako smo ranije rekli, došlo je početkom XVI. stoljeća pod vlast Španjolske koja preko svog vicekonzula vlada Napuljem. Za to je vrijeme španjolski konzul u Dubrovniku zastupao interese Napulja. Španjolski trgovac Petar Torella bio je prvi španjolski konzul u Dubrovniku koji je (1502. g.) zastupao interese Španjolske i Napulja. Poslije njega nekoliko članova dubrovačke obitelji Ohmučević vršilo je poslove španjolskih konzula u Dubrovniku, zastupajući ujedno i interese Napuljske Kraljevine na području dubrovačke države. Petar Ohmučević bio je postavljen od španjolskog kralja Filipa IV za agenta i konzula u Dubrovniku, te je ostao na tom položaju sve do smrti 1631. g. Naslijedio ga je na toj dužnosti sin Stefan, a njega opet (1637. g.) brat Nikola Ohmučević. Poslije Nikoline smrti 1666. g. imenovan je Petar, sin ranijeg agenta i konzula Stefana Ohmučevića za zastupnika španjolskih interesa u Dubrovniku. Ovaj je Petar poginuo u velikom potresu koji je pogodio Dubrovnik početkom mjeseca travnja 1667. g., pa njegovom smrću nije više bilo potomaka iz ove kuće Ohmučević.⁴

Za Dubrovnik je najvažnije bilo, radi prehrane stanovništva, južnotalijansko žito iz okolice Barija i Manfredonije, kao i sa Sicilije. O žetvi u ovim

³ *Div. canc.*, 61, str. 193—194; *Isto*, 68, str. 154; *Isto*, 74, str. 5—10; *Isto*, 80, str. 129. (Trgovinom između južne Italije, Sicilije i Dubrovnika bavile su se dubrovačke porodice: Gundulić, Bunić, Pucić, Saraka, Ragnina, Ristić i drugi); *C. Marciani*, Due consolati di Ragusa in Abruzzo nel 1500, *Rivista Abruzzese* 3—4, Lanciano 1966; *Isti*, Il consolato di Ragusa a Vasto nel 1500, *Rivista Abruzzese* 4, Lanciano 1967; *I. Mitić*, Konzulati i konzularna služba starog Dubrovnika, *Hist. institut JAZU, Dubrovnik* 1973, str. 27—49.

⁴ *Prepiska*, 16. st., 469 (Dokumenti španjolskog konzulata u Dubrovniku); *K. Jireček*, sp. dj. str. 80; *G. Körbler*, sp. dj., str. 181—183; *N. Čolak*, Izvještaj o istraživanju po talijanskim arhivima, *Ljetopis* 70, JAZU, Zagreb 1965, str. 259—262. (Autor navodi da se u Napuljskom arhivu, u fondu »Affari esteri — Sezione diplomatica« nalazi 30 svežnjeva građe koja se odnosi na Dubrovnik. Nismo bili u mogućnosti da se koristimo i tom građom.); *M. Spremić*, La famiglia De Florio di Manfredonia, *Italica Belgradensia*, 1, 1975, str. 243—259.

krajevima često su ovisili stanovnici Dubrovačke Republike. Iz Apulije se u Dubrovnik uvozilo mnogo ulja, naročito u nekim godinama, kad rod maslina u dubrovačkom kraju nije bio dovoljan za domaće potrebe. Dubrovčani su pored toga bili često primorani da uvoze vino, vunu, sapun, voće i povrće, naročito sočiva, iz raznih luka Apulije. Iz okolice Monte Gargana dovozilo se u Dubrovnik drvo za gradnju brodova, a iz Trapanija ili Barlette sol. Iz Dubrovnika su se izvozili u južnu Italiju konji, stoka, vosak, med, olovo te prostija sukna i koža. Po količini i vrijednosti robe Dubrovnik je više uvezio iz Napuljske Kraljevine nego što je izvezio u tu zemlju. Ako se pak usporede artikli uvoza i izvoza, onda se može utvrditi da je Dubrovačka Republika po vrsti i vrijednosti robe bila mnogo više zavisna od Napuljske Kraljevine, odnosno južne Italije i Sicilije, nego što je to bilo obratno, pa je s te strane Dubrovnik bio u slabijem i ovisnijem položaju. Pretežni dio ove trgovine održavali su dubrovački brodovi, dok su mnogo manji dio pomorske trgovine obavljali između Napuljskog Kraljevstva i drugih zemalja.

Ovo je u najkraćim crtama stanje političkih i pomorsko-trgovačkih odnosa između Dubrovačke Republike i Napuljske Kraljevine do početka XVII. stoljeća kad započinje dekadencija starih mediteranskih trgovačkih središta, jer zemlje na obalama Atlantskog oceana brzo politički i ekonomski napreduju, stvarajući jake države koje svojom pomorskom trgovinom zauzimaju pozicije ne samo na Atlantiku već i na Mediteranu. Dubrovnik nije mogao izbjeći sudbinu starih mediteranskih pomorskih država, jer je znatno povećan ne samo broj brodova zapadnoevropskih zemalja na Sredozemlju već i broj trgovaca, robe i poslovnih ljudi što je sve djelovalo da je dubrovačka pomorska trgovina gubila od svog intenziteta. Iz tog je razloga Dubrovačka Republika već u prvoj polovini XVII. stoljeća povukla svoje brodove u Jadran, uvelike smanjila broj svojih konzulata po Mediteranu i u Napuljskoj Kraljevini te ograničila svoje pomorsko-trgovačko poslovanje uglavnom na jadransko područje.

U svojoj dugoj povijesti Dubrovačka je Republika doživjela dva razdoblja velikog ekonomskog napretka; prvi u XVI, a drugi od sredine XVIII. do početka XIX. stoljeća. U to je vrijeme dubrovačko pomorstvo dostiglo visok stupanj razvoja, što je dovelo do mnogobrojnih pomorsko-trgovačkih veza s mediteranskim lukama, a naročito s Napuljskom Kraljevinom. To razdoblje dubrovačkog napretka, a time i veza s napuljskim zemljama, dijeli veliki potres iz 1667. g. koji je jedan od najkrupnijih događaja dubrovačke prošlosti jer je lišio Dubrovnik ne samo velikog broja stanovništva nego i najvećeg dijela njegova bogatstva. Iako je već i prije potresa Dubrovnik počeo ekonomski nazadovati, a time i slabiti veze s Napuljskom Kraljevinom, kako smo spomenuli, taj je potres označio, zbog svojih teških posljedica, prijelom dubrovačke pomorsko-trgovačke povijesti, a time i ekonomskih veza s Napuljskom Kraljevinom, na dva velika razdoblja koja obuhvaćaju vrijeme do sredine i od sredine XVII. stoljeća, odnosno vrijeme prije i poslije velikog potresa u Dubrovniku. Poslije potresa, tokom druge polovine XVII. stoljeća, dubrovačko se brodovlje ponovno pojavljuje po Mediteranu, kao i u brojnim lukama Napuljske Kraljevine, ali bi Dubrovnik slabo ekonomski napredovao da mu nije u toku XVIII. stoljeća pomorsko-trgovačka konjunktura otkrila velike mogućnosti ponovnog ekonomskog napretka. Uzrok ponovnog dubrovačkog pomorskog uspona bili su evropski ratovi u XVIII. stoljeću, koji su

pogodovali neutralnoj dubrovačkoj zastavi na Mediteranu. Dok su drugi narodi bili zaokupljeni ratovanjima, neutralna Dubrovačka Republika živjela je prilično u miru, a sve neprilike i opasnosti koje su je u to vrijeme snalazile bile su sretno otklonjene. Tako je neutralni Dubrovnik sve do francuske okupacije mogao slobodno trgovati, a njegovo je trgovačko brodovlje moglo nesmetano ploviti između raznih luka po Sredozemlju koristeći se ponovo Napuljskom Kraljevinom kao svojom važnom pomorsko-trgovačkom i opskrbnom bazom. Međutim, u ovom drugom razdoblju od velikog potresa pa do ulaska francuske vojske u Dubrovnik (1806. g.) promijenio se način pomorsko-trgovačkog poslovanja Dubrovčana po Mediteranu, a time i s Napuljskom Kraljevinom. Razlog je tome što su u ovom razdoblju poslije potresa neutralni dubrovački brodovi bili više angažirani u slobodnoj plovidbi, odnosno brodarenju između raznih luka po Mediteranu i Atlantiku, jer je to donosilo više koristi, a manje su se bavili slabije plaćenim uvozom i izvozom robe iz samog Dubrovnika i njegova zaleđa. U tom razdoblju poslije potresa dubrovački brodovi plove Mediteranom na dugim linijama s Levanta u pravcu talijanskih, francuskih i španjolskih luka, te luka sjeverne Afrike i obratno, zaustavljajući se u lukama Napuljske Kraljevine ne samo radi iskrcaja, odnosno ukrcaja razne robe, već i radi opskrbe vodom i hranom. Iz tog razloga nalazimo sada više nego ranije stranih brodova u dubrovačkoj luci koji su prevozili potrebne namirnice i raznu robu iz južne Italije u Dubrovnik i u obratnom pravcu.⁵

Taj nov način pomorsko-trgovačkog poslovanja i veza i s time skopčanog smanjenja broja dubrovačkih konzulata u Napuljskoj Kraljevini u razdoblju od sredine XVII. do početka XIX. stoljeća, tj. do ukinuća Republike, zatim boravak napuljskog »guvernera oružja« u Dubrovniku preko 120 godina (od 1678. do 1806. g.), imenovanje redovnih diplomatskih predstavnika Dubrovačke Republike u Napulju od početka XVIII. stoljeća pa do ulaska Francuza u Dubrovnik, kao i odluka vlade u Napulju da njezini konzuli u Dubrovniku obavljaju i sve diplomatske poslove kod dubrovačke vlade, naveli su me da daljnji tekst ovog rada posvetim navedenim pitanjima kako bih time pridonio boljem upoznavanju odnosa ovih dviju prijateljskih zemalja u razdoblju od velikog potresa (1667. g.) do početka XIX. stoljeća.

II. RAZDOBLJE OD SREDINE XVII. DO POČETKA XIX. STOLJEĆA

Potrebno je naglasiti da je za Dubrovačku Republiku bilo značajno što se u razdoblju od sredine XVII. pa do početka XIX. stoljeća u sastavu Napuljske Kraljevine nalazila i Sicilija, s izuzetkom kratkog perioda od 1713. do 1720. g. kad je ovaj otok bio samostalna kraljevina pod savojskom dinastijom. Napuljsko se Kraljevstvo također, u početku bez Sicilije, a od 1720. g. s tim

---

⁵ *J. Tadić*, O pomorstvu Dubrovnika u XVI i XVII veku, Dubrovačko pomorstvo, Dubrovnik 1952, str. 185—186; *R. Samardžić*, Veliki vek Dubrovnika, Beograd 1962, str. 241—264, 449—456; *J. Luetić*, Nekoliko vijesti o dubrovačkim brodovima zadnjih decenija 17. st., Dubrovačko pomorstvo, Dubrovnik 1952, str. 194—195; *B. Hrabak*, Dubrovačko srebro u Italiji i Kataloniji u 14, 15. i 16. veku, Istorijski glasnik 1—2, Beograd 1980; *C. Trasselli*, sp. dj., str. 41, 55, 60, 71, 79.

otokom, nalazilo kraće vrijeme (od 1713. do 1734. g.) pod vlašću Austrije. Za vrijeme kratkog perioda austrijske dominacije odnosi između Dubrovnika i Napuljske Kraljevine nisu se uopće mijenjali, već su se zadržali u ranijim prijateljskim okvirima kao i za vrijeme španjolske uprave. Taj se odnos prema Dubrovačkoj Republici nije promijenio ni od 1734. g., kad se Napulj zajedno sa Sicilijom odvojio od španjolske i kad je ponovo bilo osnovano Kraljevstvo Dviju Sicilija.⁶ Prema tome možemo utvrditi da se prijateljske pomorsko-trgovačke veze i politički odnosi prema Dubrovniku u razdoblju od sredine XVII. pa do početka XIX. stoljeća nijesu mijenjali, bez obzira na to koja je dinastija u određeno vrijeme vladala Napuljskom Kraljevinom, odnosno Kraljevstvom Dviju Sicilija.

a) Pomorsko-trgovačke veze

Ekonomsko propadanje, veliki potres i politička nesigurnost bile su velike nedaće koje su pratile Dubrovačku Republiku sve do kraja XVII. i početkom XVIII. stoljeća. Poslije velikog potresa, u nastojanju da što više ekonomski ojačaju i obnove porušeni grad Dubrovčani su od druge polovine XVII. pa do početka XIX. stoljeća održavali i nadalje stare pomorsko-trgovačke veze s raznim jadranskim lukama, u prvom redu s lukama Apulije i otokom Sicilijom, baveći se pritom u sve većoj mjeri plovidbom, odnosno prijevozom raznih tereta, između brojnih mediteranskih luka. Iz tog razloga u ovom drugom razdoblju pomorsko-trgovačkog poslovanja Dubrovnika, za vrijeme ratovanja na Mediteranu, brodove pod neutralnom dubrovačkom zastavom nalazimo u lukama Apulije i Sicilije, gdje oni iskrcavaju teret ne samo iz Dubrovnika ili za Dubrovnik već i za mnoge druge luke Levanta i Ponenta, dok su se napuljskom lukom služili pretežno radi prijevoza robe u raznim pravcima po Mediteranu. Toj novoj orijentaciji pomorsko-trgovačkog poslovanja dubrovačkih brodova pridonijela je činjenica da su početkom XVIII. stoljeća stari privilegiji koje je Dubrovnik uživao u pojedinim zemljama i lukama zapadnog Mediterana, pa tako i u Napuljskom Kraljevstvu, pomalo gubili svoju raniju vrijednost ustupajući mjesto novim načelima i odnosima među evropskim državama koji su se osnivali na principu jednakosti i reciprociteta. Od tih novih odnosa među evropskim državama nisu bili pošteđeni ni interesi Dubrovačke Republike na području Napuljske Kraljevine čiji konzuli gube raniju sudačku funkciju, a Dubrovčani ranija prava stečena temeljem raznih privilegija španjolsko-napuljskih vladara. Dubrovačka je vlada nastojala putem svojih diplomatskih predstavnika u Napulju obnoviti stare povlastice. To je nastojanje bilo bez uspjeha jer je Dubrovačka Republika u svim svojim pravima i dužnostima bila izjednačena s ostalim evropskim državama. Na taj način Dubrovčani se više nisu mogli koristiti ranijim privilegijima, pa su iz tog razloga svoje pomorsko-trgovačko poslovanje usmjerili na iskorištavanje neutralne zastave Dubrovačke Re-

---

⁶ A. de Vittorio, *Gli Austriaci e il Regno di Napoli 1707—1734, Ideologia e politica di sviluppo*, Biblioteca di studi meridionali 2, Napoli 1973, str. 300—302; *Isti*, sp. dj., *Le finanze pubbliche*, Biblioteca di studi... 1, Napoli 1969, str. 272. (Za vrijeme austrijske vladavine bili su predviđeni troškovi održavanja konzula Napuljske kraljevine u inozemstvu, pa i u Dubrovniku.)

publike, koja je bila veoma tražena na tadašnjem mediteranskom tržištu pomorskog prijevoza.⁷ Iako su Dubrovčani do sredine XVIII. stoljeća izgubili ranije privilegije u Napuljskom Kraljevstvu, oni su i nadalje ostali s tom zemljom u prisnim političkim i ekonomskim odnosima. Dubrovnik je i nadalje uvezio žito i druge artikle iz raznih luka Apulije i Sicilije dovozeći, u manjem broju nego u ranijim stoljećima, svojim brodovima balkanske proizvode u razne luke Napuljskog Kraljevstva. Tokom XVIII. i početkom XIX. stoljeća dubrovačka je vlada uputila velik broj pisama vladarima Napulja i lokalnim vlastima Apulije i Sicilije, često putem posebnih poslanika, radi nabave žita i ostalih artikala potrebnih za prehranu i obranu Dubrovnika.

Velike količine žita za potrebe svog stanovništva uvezio je Dubrovnik neposredno nakon potresa iz luka Barlette i Brindisija, u kojima su se u to vrijeme jedino nalazili dubrovački konzulati. Radi zadovoljenja pomorsko-trgovačkih potreba i jačanja veza s Apulijom dubrovačka je vlada ponovo otvorila svoje konzulate u Otrantu (1672. g.), u Manfredoniji (1684. g.) i u Bariju (1697. g.), tako da je Dubrovačka Republika imala do kraja XVII. stoljeća ponovo pet svojih konzulata na području Apulije.⁸ Nove konzulate Dubrovačke Republike u prvoj polovini XVIII. stoljeća nalazimo opet u onim lukama u kojima su postojali i u XVI. stoljeću, i to Viesteu (od 1713. g.), u Traniju i Gallipoliju (od 1714. g.), u Molfetti (od 1720. g.) i u Monopoliju (od 1725. g.), čime je završeno osnivanje dubrovačkih konzulata u Apuliji. Od sredine XVIII. stoljeća pa do ukinuća Dubrovačke Republike ne nalazimo dubrovačke konzulate u nekim lukama Apulije u kojima su djelovali tokom XV. i XVI. stoljeća, npr. Biscelie, Giovenazzo, Lecce, Mola, Peschica, Polignano, St. Severo i Taranto. Tako je Dubrovnik u razdoblju poslije velikog potresa imao u Apuliji najviše 10 konzulata, i to samo u prvoj polovini XVIII. stoljeća.⁹ Potrebno je istaknuti da u drugoj polovini XVIII. stoljeća vlada Dubrovačke Republike ne samo da nije osnovala nijedan novi konzulat u Apuliji nego je i smanjila njihov broj zadržavši do ukinuća Republike samo pet konzulata na tom području, i to u lukama: Barletta, Bari, Brindisi, Gallipoli i Mono-

---

⁷ *Prepiska*, 18. st., 75.3114 (Dopisivanje konzula Barabića iz Napulja 1709—1733. g.); *Isto*, 47.3086, str. 4, 5. (Iz pisma dubrovačkog agenta u Napulju, početkom 1784. g., možemo utvrditi da Dubrovčani od sredine 18. st. nisu više uživali nikakve stare privilegije u Napuljskoj Kraljevini); *Consolati*, 38, 2 (Consolati nazionali 1752—1796); C. *Moschetti*, *Aspetti organizzativi e sociali della Gente di Mare del Golfo di Napoli nei secoli 17 e 18*, Istituto universitario navale, Facoltà di Economia Marittima, Napoli 1980, str. 3—39.

⁸ *Prepiska*, 17. str., 1717/4 (Pisma konzula iz Brindisija 1668. g.); *Isto*, 1715 (Pisma konzulata iz Barlette od 1640. do 1690. g.); *Isto*, 1717/4—3 (Pisma dopisnika i konzula iz Otranta od 1640. do 1696. g.; Pisma iz Manfredonije od 1632. do 1698. g.); *Lett. di Ponente*, 34, str. 14 (Pismo upućeno krajem 1684. g. konzulu u Manfredoniji); *Cons. rog.*, sv. 135, str. 74 (26. 3. 1697. g. — izbor dubr. konzula u Bariju).

⁹ *Cons. rog.*, 144, str. 179 (Imenovanje 1713. g. dubr. konzula u Viesteu); *Isto*, 146, str. 31 (Imenovanje 1714. g. dubr. konzula u Traniju); *Isto*, 151, str. 94 (Imenovanje iste godine dubr. konzula u Gallipoliju); *Isto*, 150, str. 23 (Imenovanje dubr. konzula u Molfetti 1720. g.); *Isto*, 152, str. 57 (Imenovanje dubr. konzula u Monopoliju 1725. g.); *Prepiska*, 18. st., 90.3129 (Dopisivanje konzula iz Brindisija od 1702. do 1784. g.; iz Manfredonije od 1708. do 1744. g.; iz Barija od 1703. do 1717. g. i iz Vieste od 1713. g.).

poli.¹⁰ Tome je razlog što se dubrovačko pomorstvo od sredine XVIII. stoljeća pretežno orijentiralo na plovidbu između raznih mediteranskih luka, kako sam ranije spomenuo, pa je to dovelo do ukidanja nekih nepotrebnih konzulata u Apuliji i osnivanja novih, potrebnijih po Mediteranu.

Potrebno je spomenuti da je od sredine XVII. do početka XIX. stoljeća, za dubrovačku pomorsku trgovinu u Apuliji najvažnija bila luka Barletta, i to ne samo zato što su Dubrovčani preko te luke najviše izvozili žito i uvozili proizvode balkanskog zaleđa, već i iz razloga što je ta luka bila najvažnija za trgovinu s Levantom i drugim mediteranskim lukama, posebno u XVIII. stoljeću. Osim žita Dubrovnik je uvezio preko luke Barlette još i bob, ječam, ulje, salitru, puščani prah, smolu i svilu, kao i razne biljke kojima su se bojile tkanine, te prerađene janjeće kože. Iako su u Stonu bile značajne solane, potrebe za solju bile su tako velike da Dubrovnik nije mogao iz domaćih izvora podmiriti sve potrebe, a osobito ne one iz zaleđa, nego je bio prisiljen da sol uvozi preko Barlette, u čijoj su se blizini nalazile velike solane.¹¹ Dubrovnik je često nabavljao vino i limune preko Barlette, pogotovo kad je bio slab urod grožđa i limuna, pa je tamošnji dubrovački konzul često javljao vladi u Dubrovnik kretanje cijena tih artikala i prema potrebi slao određenu količinu vina i limuna u Dubrovnik. Riba je također bila veoma značajan artikal za prehranu stanovništva u Dubrovniku, pa su Dubrovčani često nabavljali u Barletti ribolovne mreže za svoje potrebe, a katkad su ugovarali, posredstvom konzula u Barletti, ribarske brodove s čitavom posadom radi lova u dubrovačkim vodama koje su bile bogate ribom. U Dubrovniku se uvijek, osobito poslije velikog potresa iz 1667. g. i tokom XVIII. stoljeća, nešto gradilo ili nadograđivalo, pa iz tog razloga nalazimo među arhivskim dokumentima da su Dubrovčani preko Barlette uvozili mramor i opeke za javne potrebe. Mnoge od spomenutih izvoznih artikala prevozili su iz Barlette, pored stranih i dubrovački brodovi, osobito tokom druge polovine XVIII. stoljeća, i to ne samo za Dubrovnik nego i za druge mediteranske luke, posebno one na Levantu gdje je dubrovačka pomorska trgovina, pod neutralnom zastavom, igrala značajnu ulogu.¹² Iz Dubrovnika se izvozila u Bar-

---

¹⁰ *Prepiska*, 19. st., 597/4 (Dopisivanje konzula iz Barlette od 1800. do 1806. g.); *Isto*, 19. st., 654 (Konzul iz Barija); *Isto*, 18. st., 3129 (Konzul iz Monopolija); *Lett. di Ponente*, 70, str. 123.; *Prepiska*, 18. st., 90.3129 (Dopisivanje konzula iz Tranija od 1714. do 1749. g.; iz Galipolja od 1743. g.; iz Monopolija od 1739. do 1780. g.); *Isto*, 160.3199 (Pisma konzula i dopisnika iz Barlette od 1703. do 1794. g. i iz Apulije od 1700. do 1799. g.); *I. Mitić*, O pomorsko-trgovačkim vezama Dubrovnika i Apulije, Pomorski zbornik 13, Rijeka 1975.

¹¹ *Lett. di Ponente*, 42, str. 192, 204 (Početkom 1702. g. prijenos soli iz Barlette za Dubrovnik i Rijeku); *Isto*, 45, str. 150 (1712. g. prenose dubr. kapetani sol iz Barlette za Austriju); *Isto*, 54, str. 50, 154, 164 (1736. g. nabava voća iz Barlette za Dubrovnik); *Prepiska*, 18. st., 53.3092, str. 30, 119 (Dubrovnik nabavlja 1710. g. puščani prah, a 1726. g. mramor iz Barlette); *G. Novak*, Trgovina i pomorstvo Dalmacije u drugoj polovini 18. st., Starine 53, JAZU, Zagreb 1966, str. 5–48; *V. Ivančević*, Dubrovačke nabave soli u 18. st., Pomorski zbornik 8, Zadar 1970. g.

¹² *Lett. di Ponente*, 57, str. 113 (1741. g. konzul iz Barlette šalje limun u Dubrovnik); *Isto*, 58, str. 250, 257 (1744. g. janjeća koža za Dubrovnik); *Isto*, 64, str. 222 (1754. g. konzul ugovara ribarske brodove iz Barlette za potrebe Dubrovnika); *Isto*, 53, str. 234 (O sajmu u Manfredoniji); *Isto*, 56, str. 188 (1740. g. prijenos konja za Barlettu); *Isto*, 59, str. 90 (O sajmu u Molfetti); *Div. de foris*, 18. st., 144, str. 324; *J. Radonić*, sp. dj., knj. 4, sv. 2, Beograd 1942, str. 50, 84, 102, 106, 226, 255, 448, 588, 644, 670, 717.

lettu uglavnom koža, vuna i vunene preradevine, platno, zatim vosak, olovo, srebro, koralji, razni zanatski proizvodi, kao i konji. Izvoz raznih minerala iz dubrovačkog zaleđa za Barlettu počeo je veoma rano, još u XIV. stoljeću, tako da je Dubrovnik postao s vremenom važan izvoznik srebra za Apuliju i tamošnje državne kovnice. Izrada platna i tkalačka proizvodnja u Dubrovniku dovela je do zapaženog izvoza tkalačkih proizvoda preko Barlette za tržište Apulije, pogotovo na raznim sajmovima koji su se tamo održavali. Poznati su bili u XVIII. stoljeću sajmovi u Manfredoniji i Molfetti na kojima su sudjelovali i dubrovački trgovci iz Barlette i okolnih luka.¹³ Kako su dubrovački brodovi tokom XVIII. stoljeća, a osobito u drugoj polovini istog stoljeća, bili pretežno angažirani u prijevozu robe između raznih mediteranskih luka, a manje u prijevozu Jadranom, to se pomorska trgovina između Dubrovnika — Barlette i obratno obavljala ne samo dubrovačkim već pretežno napuljskim brodovima. Potrebno je istaknuti jednu inače sasvim normalnu pojavu kad se radi o prijevozu robe jedrenjacima, a to je da su stavke uvoza i izvoza uvijek bez iznimke, pa tako i između Dubrovnika i Barlette, odnosno Apulije, najveće u trećem tromjesečju, u srpnju, kolovozu i rujnu svake godine.¹⁴

Neprekidno djelovanje od sredine XV. st. dubrovačkog konzula u Barletti bilo je veoma važno za Dubrovnik, ne samo zato što su vladi Dubrovačke Republike preko ovog konzula stizale od agenta iz Napulja, a djelomično i iz Rima i Livorna, novine, časopisi i informacije o političko-ekonomskom stanju u tim zemljama, nego i zbog toga što je ovaj konzulat obavljao sve ostale brojne poslove za dubrovačku vladu. Izdavanje raznih isprava dubrovačkim trgovcima i pomorcima, kao i zaštita njihovih interesa, bili su značajni poslovi koje su obavljali dubrovački konzuli u Apuliji, kao i onaj u Barletti. Kroz kancelariju ovog konzulata prošle su mnoge osobe koje su bile potrebne Dubrovniku: liječnici, razne zanatlije, posebno kamenari, zatim svilari (radi izrade svile), crkveni propovjednici, kazališne grupe koje su za određene prilike izvodile priredbe u Dubrovniku, kao i mnogi putnici koji su preko te luke stizali na područje Dubrovačke Republike. Putem konzulata u Barletti upućivani su mladi ljudi na studij medicine u Italiju, pretežno u Napulj i Padovu, pa se o njihovom radu brinuo, osim konzula u Barletti i dubrovački agent u Napulju. Bolesni Dubrovčani koji su odlazili na liječenje u Napulj, kao i oni koji su bili osuđeni od dubrovačkog suda da veslaju određeno vrijeme, nekoliko godina pa i za čitav život, na napuljskim galijama, prolazili su preko Barlette i bili na brizi tamošnjega dubrovačkog konzula. Čitavo novčano poslovanje u vezi s plogom i obračunom državne blagajne u Dubrovniku, raznih zaklada Dubrovčana u napuljskim novčanim zavodima,

---

¹³ *Lett. di Ponente*, 48, str. 118 (1720. g. — prijenos voska za Barlettu); *Isto*, 53, str. 234 (O sajmu u Manfredoniji); *Isto*, 56, str. 188 (1740. g. prijenos konja za Barlettu); *Isto*, 59, str. 90 (O sajmu u Molfetti); *Div. de foris*, 18. st., 144, str. 324; J. Radonić, sp. dj., knj. 4, sv. 2, Beograd 1942, str. 50, 84, 102, 106, 226, 255, 448, 588, 644, 670, 717.

¹⁴ *Lett. di Ponente*, 124, str. 84, 112, 124 (O izvozu žita 1789. g. iz Apulije); *Prepiska*, 18. st., 140.3179, str. 104 (Žito iz Apulije 1785 — 1791. g.); *Z. Sundrica*, Promet trgovačke robe i brodova potkraj 18. st. na području Dubrovačke republike, Arhivski vjesnik, 11—12, Zagreb 1968/69, str. 55—80. (Autor spominje 6 bilježnica francuskog konzula u Dubrovniku pod naslovom »Mensuali del commercio«, a odnose se na god. 1786. do 1790, te 1792, gdje navodi posebno trgovinu s Apulijom i Sicilijom.)

bilo je vršeno putem konzulata Dubrovačke Republike u Barletti.¹⁵ Među veoma značajnim zadacima dubrovačkog konzulata u Barletti bila je otprema i primanje pošte iz Dubrovnika za Napulj i ostale gradove Italije, osobito za Rim i Livorno, kao i pošte koja se kretala u obratnom smjeru. Dubrovčani su s Barlettom održavali svakih 7 dana redovnu poštansku vezu svojim brodovima koji su čekali u Barletti najviše 8 dana na dolazak pošte za Dubrovnik. Dubrovačku su poštu obično prevozili manji tipovi jedrenjaka, nazvani feluke, a bilo je i od dubrovačke vlade posebno upućivanih brodova radi prijevoza hitne pošte u Napulj i drugamo. Prijevoz preko Jadrana, ovisno o vremenskim prilikama, trajao je obično 2 do 5 dana. Iz Barlette do Napulja putovala je pošta obično kočijom oko 2 dana, a ponekad je dubrovački konzul slao, radi prijevoza hitne i povjerljive pošte posebnog, pouzdanog glasnika.¹⁶ Troškove slanja pošte naplaćivao je dubrovački konzul u Barletti od vlasti iz Dubrovnika prema obračunu koji je redovno, tromjesečno ili godišnje slao u Dubrovnik.

Potrebno je ovdje još spomenuti da u dugoj povijesti Dubrovačke Republike nalazimo brojne dubrovačke podanike koji su se u većoj ili manjoj mjeri obogatili na razne načine, a naročito unosnim trgovačkim poslovima. Međutim, među arhivskim dokumentima ne nalazimo da je koji dubrovački podanik bio pored svog bogatstva još i vlasnik jednog grada, kao što je to bio Nikola Radulović i njegovi kasniji muški nasljednici. Grad Polignano u Apuliji bio je 119 godina (od 1604. do 1723. g.) u vlasništvu sedam muških članova obitelji Radulović, koji su kao vlasnici tog grada nosili i naziv vlastelina (»Marchese di Polignano«). Koliki je ugled ta obitelj uživala u Apuliji i Italiji, možemo utvrditi iz činjenice da je jedan njezin član, također po imenu Nikola Radulović bio izabran 1699. g. za kardinala. To je bio prvi i jedini podanik Dubrovačke Republike na tako visokom crkvenom položaju u Rimu.¹⁷

Pored Apulije Dubrovačka je Republika i u ovom drugom povijesnom razdoblju, od sredine XVII. do početka XIX. stoljeća, uvozila i sa Sicilije, kao sastavnog dijela Napuljske Države, žito, ulje, sol, kao i druge prehrambene proizvode, te izvozila na taj otok uglavnom iste artikle (srebro, kože, krzna, konope i slične artikle) kao i u ranijim stoljećima, ali je količina razmijenjene robe ovisila u većoj ili manjoj mjeri o općoj ekonomskoj i pomorsko-trgovačkoj situaciji ne samo na tom otoku već i na čitavom Mediteranu. Tokom XVIII. stoljeća Dubrovnik je uvozio manje žita sa Sicilije nego u prijašnjim stoljećima, jer je u to vrijeme ovaj prehrambeni artikal bilo lakše i jeftinije uvoziti iz Apulije i s Levanta, dok je u isto vrijeme sol uvezio sa Sicilije u

---

¹⁵ *Leti. di Ponente*, 47, str. 82 (1716. g. nabava raznih novina preko Barlette); *Isto*, 44, str. 199 (1709. g. — upućivanje na liječenje u Napulj); *Isto*, 48, str. 257; *Isto*, 61, str. 187, 208 (1748. g. liječnik-kirurg i kazališna grupa preko Barlette dolaze u Dubrovnik); *Isto*, 43, str. 19, 49 (1703. g. nabava svilara iz Apulije); *Isto*, 51, str. 262 (1730. g. dubr. konzul u Barletti i novčani polozi Dubrovčana).

¹⁶ *Leti. di Ponente*, 44, str. 38, 46; *Isto*, 79, str. 76, 118 (Sredinom 18. st. spominju se brodovi koji održavaju redovnu poštansku vezu s Barlettom); *Isto*, 120, str. 87 (Dubr. se konzul u Barletti brinuo da se sačuva tajnost pisama); *Ž. Muljačić*, Pomorske i kopneno-pomorske poštanske veze starog Dubrovnika, Naše more 5/6, Dubrovnik 1982; *J. Luetić*, O pomorstvu Dubrovačke republike u 18. st., Građa za pom. povijest Dubrovnika II, Pom. muzej JAZU, Dubrovnik 1959.

¹⁷ *Prepiska*, 18. st., 143.3182, str. 2 (Interesi Dubr. republike u vezi s ostavštinom pok. N. Radulovića iz Polignana); *I. Mitić*, Članovi obitelji Radulović, podanici Dubrovačke republike, vlasnici grada Polignano u Apuliji, Pomorski zbornik 21, Rijeka 1983.

većim količinama nego ikada ranije. Potrebno je posebno naglasiti da je trgovina Dubrovačke Republike s tim otokom u razdoblju poslije potresa bila uglavnom slabijeg intenziteta te da su dubrovački brodovi prevozili manje količine robe između Jadrana i Dubrovnika s jedne i Sicilije s druge strane, pa iz tog razloga i nalazimo, kako sam ranije spomenuo, više stranih brodova u dubrovačkoj luci nego ranije. Dubrovčani su bili i prije, kao i poslije potresa u većoj ili manjoj mjeri uvijek značajan faktor u ekonomskoj povijesti Sicilije, jer se u pomorskoj trgovini s tim otokom nikada nije radilo o sporadičnim posjetima dubrovačkih brodova sicilijanskim lukama, već o organiziranom pomorsko-trgovačkom transportu u kojem je taj otok, naročito od sredine XVIII. stoljeća, bio važna karika dubrovačke mediteranske trgovine. Na isti je način taj otok, kao pomorsko-trgovački centar, odigrao značajnu ulogu i u ekonomskoj povijesti Dubrovnika, naročito u drugoj polovini XVIII. stoljeća, kad su pored mnogobrojnih luka Ponenta i Levanta još i luke sjeverne Afrike, koje su se nalazile u neposrednoj blizini Sicilije, postale unošne i važne točke dubrovačke pomorske trgovine.¹⁸

Širenje dubrovačke pomorske trgovine od sredine XVII. stoljeća izvan Jadrana, prema Siciliji i zapadnom Mediteranu, dovelo je do ponovnog otvaranja dubrovačkog konzulata u Messini, i to samo četiri godine nakon potresa (1671. g.). Ta je luka bila značajna ne samo zbog obnovljene dubrovačke trgovine sa Sicilijom već i zbog svog položaja, jer se nalazila na putu za važne trgovačke centre Napulj, Livorno i Genovu, kao i za mnoge luke zapadnog Mediterana.¹⁹ Tokom prve polovine XVIII. stoljeća vlada Dubrovačke Republike poduzela je niz mjera radi poboljšanja svog ekonomskog stanja i unapređenja pomorstva, ali zbog nedovoljno razvijene pomorske trgovine u lukama Sicilije ne nalazimo u to vrijeme nijedan novi dubrovački konzulat na otoku osim Messine. Iako je pomorsko-trgovačka konjunktura na Mediteranu dovela do velikog uspona dubrovačkog pomorstva i do ponovne pojave mnogobrojnih konzulata u posljednjem razdoblju dubrovačke povijesti, od sredine XVIII. stoljeća do ukinuća Republike, ne nalazimo na Siciliji isti ili veći broj dubrovačkih konzulata, već naprotiv mnogo manji nego u XVI. stoljeću, ukupno tri. Razlog je tome što su Dubrovčani u ovom razdoblju nalazili unosnije poslove u pomorskom transportu između mnogobrojnih luka istočnog i zapadnog Mediterana, služeći se često Sicilijom kao prometnom bazom na dugim putovanjima s Levanta za Ponent i obratno. Baš iz tog razloga dubrovačka vlada osniva tek u drugoj polovini XVIII. stoljeća nove konzulate na pogodnim mjestima otoka Sicilije, pored Messine još samo u Augusti (1755. g.) i u Palermu (1757. g.).²⁰ Ti su dubrovački kon-

¹⁸ Z. *Sundrica*, sp. dj., str. 55—80 (Pored dubrovačkih brodova najviše su brodovi Napulja prevozili raznu robu između Sicilije i Dubrovnika; A. *Vedove*, *Il traffico del porto di Palermo dal 1790 al 1815*, Quaderni di Geografia umana per la Sicilia e la Calabria, Messina 1956; V. *Ivančević*, sp. dj., str. 657—680. (Sol se za Dubrovnik najviše prevozila iz luka Augusta, Trapani, Palermo i Siracusa.)

¹⁹ *Cons. rog.*, 119, str. 34 (Zaključak Senata od 24. 11. 1671); *Prepiska*, 18. st., 30.1739 (Pisma dopisnika iz Messine od 1618. do 1687. g.); *Lett. di Ponente*, 28, str. 154 (Pismo od 25. 11. 1671. g.); *Fed. et attes.*, 1, str. 133 (Patent o imenovanju konzula u Messini 1687. g.); J. *Radonić*, sp. dj., knj. III, sv. 2, Beograd 1939, str. 1010—1011 (29. 9. 1682. g.).

²⁰ *Fed. et attes.*, 3, str. 81, 156 (24. 3. 1744. i 10. 5. 1752. g. — imenovanje konzula u Messini); *Cons. rog.*, 169, str. 93 (Imenovanje 1755. g. konzula u Augusti); *Prepiska*, 18. st., 47.3086, str. 164 (Jurisdikciono područje konzulata dubrovačkih u Messini i Palermu); *Fid. et attes.*, 3, str. 201 (Imenovanje 1757. g. konzula u Palermu).

zulati na Siciliji djelovali neprekidno sve do ukinuća Republike. U dubrovačkoj je konzularnoj praksi bilo uobičajeno, naročito u XVIII. stoljeću, da je konzul imenovao kao svoje predstavnike, koji su samo njemu bili odgovorni, vicekonzule u manjim lukama koje nisu imale poseban konzulat. Broj tih vicekonzula se prilično mijenjao prema potrebi dubrovačke pomorske trgovine i važnosti pojedinih malih luka. O vicekonzulima koji su postojali i na Siciliji nemamo mnogo podataka, jer su se njihova dopisivanja s konzulima čuvala u kancelariji — sjedištu konzulata, zbog čega je poslije ukidanja Republike bilo izgubljeno. Iz arhivskih dokumenata možemo utvrditi da je dubrovački konzulat u Messini imao u drugoj polovini XVIII. i početkom XIX. stoljeća svoje vicekonzulate u Cataniji, Siracusi, Terranuovi, Agrigentu i Licati, te da je u Palermu tamošnji dubrovački konzul imao svog vicekonzula u istom mjestu. Prema tome Dubrovačka je Republika u spomenutom razdoblju imala na Siciliji samo tri konzulata i šest vicekonzula, ukupno devet svojih konzularnih predstavnika.²¹ Potrebno je istaknuti da su samo konzuli bili službeni predstavnici Dubrovačke Republike, dok su vicekonzuli bili samo punomoćnici konzula u manjim lukama na njegovu konzularnom području. Jesu li spomenuti vicekonzuli djelovali neprekidno tokom XVIII. i početkom XIX. stoljeća, iz arhivskih podataka nismo mogli utvrditi. Od spomenuta tri dubrovačka konzulata na Siciliji, u razdoblju poslije velikog potresa do ukinuća Republike, najvažniji je bio onaj u Messini jer je kroz njegovu luku prolazilo najviše dubrovačkih brodova, pa je zbog toga Senat u Dubrovniku odredio da on bude generalni konzulat Dubrovačke Republike na tom otoku. Iako je krajem XVIII. stoljeća iz vojno-političkih razloga Palermo postao glavni grad Sicilije, to ipak nije utjecalo da ta luka bude određena za sjedište dubrovačkoga generalnog konzulata, jer je sve do početka XIX. stoljeća glavna pomorsko-trgovačka luka na Siciliji bila i ostala Messina.²² Pored financijske koristi koju je Dubrovnik imao od pravilnog poslovanja svojih konzulata na Siciliji i u Napuljskoj Kraljevini, mnogo je važnija bila korist od konzulata u tome što je njihovim radom dubrovačkoj trgovačkoj mornarici omogućeno da nesmetano vrši ulogu pomorskog prijevoznika između Dubrovnika, Sicilije i Apulije kao i između Sicilije, Apulije i drugih mediteranskih luka.

Za razvoj dubrovačke pomorske trgovine bile su od životnog značenja veze koje je, kako smo ranije spomenuli, Dubrovnik učvrstio od najstarijih vremena s Napuljem kao glavnim gradom Napuljske Kraljevine i Sicilije, koje su mu omogućile da se bliže poveže sa zemljama zapadnog Mediterana. Te su veze bile značajne i poslije velikog potresa, iako su pomorsko-trgovački odnosi između Dubrovnika i Napulja i obratno, kao i pomorsko-trgovačke operacije dubrovačkih brodova u napuljskoj luci bili prilično skromni. Na dijelu obale Napuljske Kraljevine, odnosno kasnije (od 1734. g.) Kraljevstva

---

²¹ *Prepiska*, 18. st., 160.3199, str. 102, 151 (1764. g. spominje se dubr. vicekonzul u Siracusi, a 1798. g. u Agrigentu, Licatiju, Terranuovi i Cataniji); *Isto*, 107.3146, str. 3 (1797. g. spominje se dubr. vicekonzul u Palermu); *I. Mitić*, Prilog proučavanju odnosa Dubrovnika i Sicilije od druge polovine XVI do početka XIX st., *Analiz* 18, Zavoda za pov. znanosti IC., JAZU, Dubrovnik 1980.

²² *Prepiska*, 18. st., 160.3199, str. 104, 115 (Pisma raznih dopisnika iz Siracuse i Trapanija od 1725. do 1789. g.); *Isto*, 107.3146/VI, str. 4 (Dopisi dubr. konzula iz Palerma od 1788. do 1799. g.); *Isto*, 19. st., 22.607 (Pisma dubr. konzula iz Palerma od 1800. do 1806. g.).

Dviju Sicilija, koja se proteže uz Tirensko more od Napulja do krajnjeg juga Kalabrije, dubrovački su brodovi zalazili, u razdoblju od sredine XVII. do početka XIX. stoljeća, uglavnom samo u Napulj, dovozeći i odvozeći raznu robu u brojne mediteranske luke, dok su rijetko plovili na liniji iz Napulja u Dubrovnik i obratno.²³ Iz tog razloga poslije potresa ne nalazimo više dubrovačkog konzula u Napulju sve do 1710. g. kad je dubrovačka vlada obnovila taj svoj konzulat i imenovala Dubrovčanina Mata Barabića za konzula. Do imenovanja konzula dubrovačka se vlada služila raznim poslanicima i agentima koje je od vremena do vremena slala u Napulj i na napuljski dvor radi rješavanja određenog zadatka, u cilju zaštite interesa Dubrovačke Republike.²⁴ Spomenuti konzul M. Barabić djelovao je u Napulju sve do 1734. g. kad se Napulj otcijepio od Španjolske i postao posebno kraljevstvo. Poslije tog vremena nalazimo samo dubrovačkoga diplomatskog predstavnika koji je nosio naziv agenta, obavljajući pored svojih diplomatskih i sve konzularne poslove u Napulju.²⁵ O tim diplomatskim predstavnicima kao i uopće o političko-diplomatskim vezama Dubrovačke Republike i Napuljske Kraljevine, odnosno Kraljevstva Dviju Sicilija, bit će govora u daljnjem tekstu ovog rada.

b) Političko-diplomatske veze

Političko-diplomatske veze između Dubrovnika i Napulja očitovale su se, od sredine XVII. do početka XIX. stoljeća, u boravku napuljskog »guvernera oružja« u Dubrovniku, imenovanju redovnih diplomatskih predstavnika Dubrovačke Republike u Napulju i s tim u vezi recipročnom imenovanju napuljskih konzula u Dubrovniku za diplomatske predstavnike, kao i daljnjem upućivanju ptica za lov, započetom još u XVI. stoljeću, napuljskim vladarima.

1. Napuljski »guverner oružja« u Dubrovniku

Tek što je zacijelila rane prouzrokovane velikim potresom, Dubrovačka se Republika našla pred problemom očuvanja svoje političke samostalnosti. Pored nastojanja Venecije da uništi dubrovačku samostalnost, opasnost je došla i s druge strane, iz Turske. Turski veliki vezir Kara Mustafa zatražio je od Dubrovnika veliki namet (150.000 dukata) prijeteći Dubrovniku, u slučaju opiranja, zauzećem grada. Pored traženja nameta ovaj je vezir imao, uz podršku sultana iz Carigrada, i velike osvajačke ambicije jer je želio osvojiti Dalmaciju, kako bi iz nje mogao poduzeti osvajanje Italije, dok je sam Dubrovnik bio za njega važna luka u tom budućem pothvatu. Kao re-

²³ Z. *Sundrica*, sp. dj., str. 55—80 (Prema podacima za IV, V. i VI. mj. 1789. g. bilo je u dubr. luci pet napuljskih brodova koji su krcali za Napulj vunu, konoplje, žuti i bijeli vosak i ovčje kože. Iz Napulja za Dubrovnik su iste godine, u VII, VIII. i IX. mj., napuljski brodovi prenijeli sol, razne prehrambene artikle i pokućstvo. U isto vrijeme ne nalazimo nijedan dubr. brod da prenosu robu u tim pravcima.)

²⁴ *Prepiska*, 17. st., 20.1696 (Pisma iz Napulja od 1656. do 1672. g.); *Isto*, 20.1698 (Pisma iz Napulja od 1668. do 1681. g.); *Isto*, 19.1694, (Dopisivanje iz Napulja od 1684. do 1686. g.); *Isto*, 19.1692 (Dopisivanje F. Sorgia iz Napulja od 1678. do 1688. g.); *Isto*, 19.1693 (Pisma F. Ardija iz Napulja od 1682. do 1699. g.); *Cons. rog.*, 142, str. 146 (Imenovanje konzula M. Barabića 27. 1. 1710. g.).

²⁵ *Prepiska*, 18. st., 75.3114 (Pisma konzula Barabića iz Napulja od 1709. do 1733. g.); *Fid. et attes.*, 86/1, str. 132 (Konzularni patent konzula Barabića); *Lett. di Ponente*, 44, str. 217.

zultat svih spomenutih prijateljskih ekonomsko-političkih veza koje su stoljećima postojale između Španjolske, te Napuljske Kraljevine koja se nalazila pod njezinom dominacijom i dubrovačke države, bilo je najnormalnije da se vlada ove naše male Republike obratila za pomoć španjolskom vladaru, kad joj je ta pomoć bila prijeko potrebna. Pozivajući se na ranije privilegije koje je Dubrovnik dobio od španjolskih kraljeva, dubrovački je Senat zamolio (početkom 1678. g.) španjolskog kralja Karla II da mu pošalje jednog vrijednog oficira za vojnog starješinu, koji će biti sposoban da u slučaju potrebe organizira obranu Dubrovnika. Španjolskoj je dubrovačko traženje bilo veoma pogodno jer je putem svoje osobe na položaju vojnog starješine u Dubrovniku mogla zadati željeni politički udarac turskim pretenzijama na Dubrovnik i Dalmaciju. U svibnju iste 1678. g. španjolski je kralj ovlastio vicekralja Napulja da u tu svrhu odredi jednu osobu i uputi je u Dubrovnik, a već krajem iste godine stigao je iz Napulja u Dubrovnik kapetan napuljske vojske F. de Torres, koji je kao vojni starješina pod nazivom »soprintendente delle armi« preuzeo ulogu vrhovnog nadzornika dubrovačkih oružanih snaga.²⁶ Taj je naziv bio samo privremen jer je od 1700. g. pa do ukinuća Republike, prema odluci dubrovačke vlade, spomenuti stranac kao vojni starješina nosio naziv »il governatore d'armi«, guverner oružja.²⁷ Potrebno je ovdje spomenuti da se Dubrovnik već od davnih vremena služio iskusnim strancima u lijevanju topova i uređenju obrane grada. Neposredno nakon velikog potresa, krajem 1667. g., stigao je iz Napulja vojni stručnjak koji je imao zadatak da sredi dubrovačku vojsku. Njegova je služba bila privremenog karaktera i ograničavala se samo na uređenje obrane Dubrovnika koji je teško stradao od potresa.²⁸

Prvom španjolsko-napuljskom vojnom zapovjedniku, upućenom 1678. g. u Dubrovnik, bila su određena prava i obaveze. On je bio dužan da predsjedava vojnim sastancima, da prisustvuje rasporedu i smotri vojske i da nadzire redovnu isplatu plaća dubrovačkim vojnicima. Pored toga morao je redovno pregledavati kule i utvrde te predlagati potrebne mjere za njihovo održavanje i dotjerivanje u smislu napretka vojne tehnike. U slučaju rata bio je dužan organizirati obranu dubrovačkog teritorija i provoditi sve potrebne vojne mjere koje su zahtijevale konkretne ratne prilike. U svom radu bio je podređen magistratu sastavljenom od tri senatora, nazvanom »upravitelji straža« koji su bili zavisni od odluke i upute Senata. U svečanim prilikama pojavljivao se u javnosti zajedno s »upraviteljima straža« i prema odluci

---

²⁶ *Prepiska*, 17. st., 2025, str. 13 (Pisma vicekralja Napulja od 1629. do 1699. g. — Napuljski je dvor obavijestio dubr. vladu 16. 12. 1678. g. o upućivanju jedne osobe koja bi se brinula o vojsci i utvrđenjima Dubrovnika); *G. Gelčić*, *Il governatore d'armi della Corte di Napoli a Ragusa*, *Giornale degli eruditi e dei curiosi*, II, vol. IV, br. 58, Padova 1884, str. 164—171; *J. Radonić*, sp. dj., knj. V, Beograd 1951, str. 170; *Isti*, sp. dj., knj. III, sv. 2, Beograd 1939, str. 982.

²⁷ *L. Beritić*, *Guverner oružja i vojni graditelj Dubrovačke republike*, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 9, Split 1955, str. 191—197. (Još od sredine 16. st., u vrijeme pojave neke velike vanjske političko-vojne opasnosti, običavala je dubrovačka vlada uzeti privremeno u svoju službu jednu istaknutu vojnu osobu dok je trajala vanjska opasnost.)

²⁸ *N. Božanić-Bezić*, *Majstori oružja, štivari, kovači i ljevači topova od XIII do XVIII st. u Dalmaciji*, *Vojnopomorski ogleđi* 1, Split 1966, str. 54—66 (Od 13. do 18. st. spominje se oko 170 majstora koji su radili u Dubrovniku oko uređenja obrane grada); *R. Samardžić*, *Borba Dubrovnika za opstanak poslije velikog zemljotresa 1667. g.*, *Arhivska građa* 1960, str. 196.

Senata (1678. g.) imao je počasno mjesto u prvoj klupi iza njih. Nadzornik dubrovačke vojske, odnosno »guverner oružja« primao je godišnju, plaću iz napuljske državne blagajne. Dubrovačka je vlada bila obavezna da mu osigura stan i dva vojnika koji su uvijek bili u njegovoj službi. Osim toga imao je pravo da uveze godišnje bilo koju robu i određenu količinu prehrambenih artikala za potrebe svoje obitelji, bez plaćanja carine, odnosno dažbina.²⁹

Spor s Turskom, zahvaljujući okretnosti dubrovačkih poslanika, definitivno je završen već 1683. g., kad se veliki vezir Kara Mustafa spremio da krene na Beč. Dubrovačka je vlada i pored toga smatrala potrebnim da zbog neprekidne opasnosti od Venecije, kao i bojazni od Turske, zatraži od vicekralja Napulja imenovanje novog zapovjednika dubrovačke vojske poslije smrti F. de Torresa (1690. g.). Pored čisto vojno-političkih interesa i ekonomski su razlozi upućivali dubrovačku vladu da podnese taj zahtjev jer je Republika, na temelju dotadašnjih odobrenja španjolskih kraljeva, uvozila za svoje potrebe iz Napuljske kraljevine, pored žita, ječma i ostalih prehrambenih proizvoda još i oružje, barut i salitru.³⁰ Na traženje dubrovačke vlade, sredinom 1690. g., vicekralj Napulja uputio je u Dubrovnik G. Regitana kao novog vrhovnog »nadzornika dubrovačke vojske« koji je ostao na tom položaju sve do svoje smrti 1700. g. Njega je na tom položaju naslijedio istoimeni sin, i to uz pristanak dubrovačke vlade i odluke napuljskog vicekralja. Kako je Regitano mlađi već otprije imao čin kapetana talijanske vojske i austrijskog pukovnika, to mu je dubrovačka vlada, da bi ga posebno počastila, podijelila naziv »guvernera oružja«. Taj su naziv zadržale sve kasnije starješine dubrovačke vojske upućene iz Napulja. G. Regitano mlađi često je napuštao Dubrovnik radi izvršenja raznih zadataka koje mu je povjeravala vlada iz Napulja, vršeći ponekad i diplomatske poslove za svoju zemlju. Time je ustvari napuljski »guverner oružja« u Dubrovniku počeo da se bavi i drugim poslovima, po nalogu svoje vlade, a ne samo onim za koje je bio i pozvan u Dubrovnik. Poslije smrti spomenutog G. Regitana mlađeg (1750. g.), koji je preko 50 godina nosio u Dubrovniku naziv »guvernera oružja«, njega je naslijedio na tom položaju sin Battista koji je zbog raznih protuzakonitih djela, koja je počinio 1753. g., pobjegao iz Dubrovnika. Takvim je postupkom dubrovačka vlada bila veoma ozlojeđena, pa je zatražila od Napulja da više ne postavlja novog »guvernera oružja«. Kako je odgovor na to dubrovačko traženje bio negativan, da ne bi poremetila dobre odnose s Napuljem koji je zaprijetio da će poduzeti ekonomske mjere protiv Dubrovnika, dubrovačka je vlada prihvatila,

---

²⁹ *Prepiska*, 18. st., 3013, str. 19—20 (Patenti o imenovanju »guvernera oružja« kao i drugi akti koji se odnose na agenciju Napulja u Dubrovniku); *Isto*, 2913, str. 1 (Dopisivanje sa »guvernerom oružja« i napuljskim agentima u Dubrovniku od 1749. do 1798. g.); O dubrovačkoj vojsci vidi: K. Kovač, Crtrice o statistici i o vojničkim ustanovama u Republici dubrovačkoj, Glasnik zemaljskog muzeja BH. 28, Sarajevo 1917, str. 303—310; T. Macan, Dubrovački barabanti u XVI st., Anali VIII/IX, Hist. instituta JAZU, Dubrovnik 1960/61.

³⁰ V. Adamović, Dubrovčani izvan zavičaja, Dubrovnik 1914, str. 54—58 (Pošto je Kara Mustafa bio ubijen u Beogradu krajem 1683. g., sultan je prestao goniti Dubrovčane, oprostio im neopravdani dug, a M. Kabogu pustio na slobodu poslije 4 godine tamnice); J. Radonić, sp. dj., knj. III, sv. 1, Beograd 1939, str. 20—21; *Isti*, sp. dj., knj. IV, sv. 2, Beograd 1942, str. 54; *Isti*, sp. dj., knj. IV, sv. 1, Beograd 1941, str. 94—95, 303, 608, 677 (Pisma dubr. vlade upućena 25. 11. 1687. g. španjolskom kralju Karlu II).

krajem 1753. g., da novi zapovjednik dubrovačke vojske bude P. Laguardia. On je poslije kratkog vremena, zbog bolesti i s time povezanog odlaska na drugu dužnost, morao napustiti Dubrovnik.³¹ Mjesto spomenutog P. Laguardije bio je imenovan, sredinom 1755. g., bez traženja, suglasnosti i znanja dubrovačke vlade novi »guverner oružja« D. Alvazo de Campo. Imenovanje tog novog guvernera bez znanja Dubrovčana bilo je razlog za niz nesuglasica između Dubrovnika i Napulja, koje su trajale u većoj ili manjoj mjeri sve do pada Dubrovačke Republike. Iako je Dubrovnik iz posebnih, prije spomenutih razloga prihvatio stranca za zapovjednika svoje vojske, sada je energično reagirao na imenovanje »guvernera oružja« bez traženja i znanja dubrovačke vlade. Ne mogavši spriječiti dolazak spomenutog A. de Campa u Dubrovnik, a da se time ne zamjere Napulju, Dubrovčani su pribjegli već poznatoj taktici kojom su se često služili u takvim i sličnim prilikama, a koja se sastojala u otežavanju i sputavanju rada nepoželjnom gostu na području Republike. Dolazilo je do čestih sporova i sukoba između guvernera i raznih Dubrovčana, ponajviše plemića, koji su na bilo koji način željeli da onemoguće daljnji boravak nepoželjnog guvernera u Dubrovniku. Krajem 1759. g. A. de Campo, ne mogavši više živjeti u neprijateljski raspoloženoj sredini, zahvalio se na službi i vratio u Napulj. Odmah nakon njegova odlaska dubrovačka vlada šalje u Napulj Dubrovčanina S. Zamanju sa zadatkom da intervenira kod tamošnjih vlasti kako ubuduće Napulj ne bi upućivao u Dubrovnik zapovjednika dubrovačke vojske. Godinu i dva mjeseca trajala je misija S. Zamanje u Napulju, ali bez uspjeha.³²

Dubrovačka je vlada s istim ciljem kao i S. Zamanju uputila u Napulj, početkom 1761. g. i Mata Getaldića, koji je 12. lipnja iste godine predao napuljskom kralju dubrovački memorandum. U tom dokumentu iznesene su i razjašnjene glavne činjenice i razlozi koji su doveli do upućivanja u Napulj (1678. g.) prvog zapovjednika dubrovačke vojske, naglašavajući da to nije nikakvo priznato ili stečeno pravo Napulja, već samo pomoć koju je Napulj dao Dubrovniku na njegovo traženje. Sve do 1755. g. imenovanje napuljskoga »guvernera oružja« vršilo se uz suglasnost dubrovačke vlade, dok je imenovanjem spomenutog A. de Campa, bez suglasnosti i znanja Dubrovnika, povrijeđena dotadašnja praksa. U memorandumu se dalje naglašava da je Dubrovnik zatražio, u trenutku vojne opasnosti, od vladara Španjolske i Napulja imenovanje jedne osobe za nadzornika oružanih snaga, a kako više te opasnosti nema, postalo je suvišno dalje upućivanje takve osobe u Dubrovnik. Tim dokumentom dubrovačka vlada upozorava Napulj da se privilegiji koje Dubrovčani uživaju u Napulju, dobiveni od španjolskih vladara tokom XV. i XVI. stoljeća, ne mogu vezati s imenovanjem i boravkom napuljskog »guvernera oružja« u Dubrovniku, jer je Dubrovnik dobio te privilegije mnogo ranije nego što je imenovan i upućen u Dubrovnik prvi napuljski nadzornik oružanih

³¹ *Prepiska*, 18. st., 2912, str. 1, 5 (Patent od 2. 9. 1690. g. kojim je imenovan starješina dubr. vojske. — Dopisivanje s guvernerom oružja i agentima Kraljevstva Dviju Sicilija u Dubrovniku od 1749. do 1798. g.); *Isto*, 3013, str. 1, 19 (Patent o imenovanju guvernera dubr. vojske od 1. 3. 1701. g. — Razno dopisivanje s guvernerom oružja u vremenu od 1753. do 1784. g.); *Isto*, 18. st., 3329, str. 96. (Razna pisma konzula Dviju Sicilija, kao i guvernera oružja u Dubrovniku iz 1740. g.).

³² *Prepiska*, 18. st., 26.3013, str. 19; *G. Gelčić*, sp. dj., str. 167.

snaga, odnosno »guverner oružja«.³³ Zbog imenovanja »guvernera oružja« bez suglasnosti dubrovačke vlade počeli su se Dubrovčani pribojavati da se ta vojna osoba iz Napulja s vremenom ne pretvori u posve političku ličnost koja bi mogla svojim boravkom u Dubrovniku ugroziti njegovu nezavisnost. Učestala putovanja »guvernera oružja« u Napulj, pod izgovorom bolesti i tome slično, još su više pojačala sumnju Dubrovčana u iskrenu i pošteni djelatnost, kao i u razloge boravka te strane osobe u Dubrovniku. Spomenuti M. Getaldić je zbog toga predložio vladi u Napulju da se ubuduće više ne upućuje u Dubrovnik »guverner oružja«. Napuljski ministar M. Tanucci, s kojim je M. Getaldić vodio pregovore, nije pristao na ovaj dubrovački prijedlog, već je tražio da »guverner oružja«, imenovan od napuljske vlade i ubuduće boravi u Dubrovniku, ali uz suglasnost i znanje dubrovačke vlade. Tom je prilikom ministar Tanucci zagarantirao M. Getaldiću da boravak napuljskog oficira u Dubrovniku neće nikada dovesti u pitanje nezavisnost Dubrovačke Republike.³⁴

Kao rezultat spomenutih pregovora napuljska je vlada, krajem 1761. g., uz prethodnu suglasnost dubrovačke vlade, imenovala i uputila u Dubrovnik B. Nickela za novog dubrovačkoga »guvernera oružja«. Devet godina kasnije spomenuti je Nickel bio premješten za zapovjednika vojske u susjednoj luci Bari. Prije odlaska preporučio je dubrovačkom Senatu za svog nasljednika D. O'Deu, kojeg je dubrovačka vlada odmah predložila, a Napulj prihvatio i imenovao za novog »guvernera oružja« u Dubrovniku. Kratko vrijeme nakon toga (1771. g.) dubrovački se Senat žalio, putem svog agenta u Napulju, na ponašanje D. O'Dee, tražeći njegovo povlačenje iz Dubrovnika i ujedno imenovanje Dubrovčanina P. Stelle za novog »guvernera oružja«. U to je vrijeme P. Stella bio napuljski konzul u Dubrovniku, pa je dubrovačka vlada, želeći da jedna osoba bude napuljski konzul i ujedno »guverner oružja«, nastojala da na taj način ukinе poseban položaj, odnosno mjesto »guvernera oružja« u Dubrovniku.³⁵ Preko dvije godine dubrovačka je vlada nastojala da ukloni D. O'Deu iz Dubrovnika, a da P. Stella preuzme njegovu dužnost. Ipak je poslije dugih uzajamnih optuživanja, početkom 1775. g., spomenuti O'Dea premješten na novu dužnost, ali nije udovoljeno želji dubrovačke vlade da na njegovo mjesto bude imenovan P. Stella. Napuljski je kralj iste godine odredio, opet bez suglasnosti Dubrovnika, kapetana napuljske vojske A. Medinu za novog »guvernera oružja«. Poslije takvog, ponovnog nepomirljivog poteza Napulja, dubrovačka je vlada naložila svom agentu u Napulju da i dalje

³³ *Prepiska*, 18. st., 2912, str. 16 (Izvještaj A. Getaldića koji je bio u Napulju 1761. g. — Dubrovačka je vlada nastojala da ukloni guvernera oružja iz svoje sredine i iz razloga što je on regrutirao za napuljsku vojsku razne izbjeglice na dubr. području, tzv. »reclute«, što je ugrožavalo dubr. neutralnost); Vidi o tome: *I. Mitić*, Imigraciona politika Dubrovačke republike s posebnim osvrtom na ustanovu svjetovnog azila, Anali 17, Zavoda za pov. znanosti, JAZU, Dubrovnik 1979. g.

³⁴ *Prepiska*, 18. st., 26.3013, str. 5, 6. (Grof Tanucci s kojim je Dubrovčanin M. Getaldić pregovarao o ukidanju položaja guvernera oružja u Dubrovniku bio je savjetnik i sekretar napuljske države, pa je time bio utjecajna ličnost u Napulju.)

³⁵ *Cons. rog.*, 180, str. 37, i 72 (Dubrovačka je vlada zahtijevala krajem 1769. g. od napuljske vlade da se ubuduće novi guverner oružja imenuje na dubrovački zahtjev); *Isto*, 181, str. 156/7 (Senat je 15. 3. 1772. g. zaključio da se za guvernera oružja u Dubrovniku predloži napuljski konzul P. Stella); *Prepiska*, 18. st., 3013, str. 8, 9 (O neslaganju dubrovačkih vlasti s guvernerom oružja).

nastoji postići ukidanje položaja napuljskog oficira u Dubrovniku.³⁶ Da bi donekle ponovo ublažila nastali spor, u nastojanju da ostane s Napuljem u dobrim odnosima, dubrovačka je vlada prihvatila A. Medinu za novog »guvernera oružja«, pod uvjetom da se ubuduće, ako dođe do ponovnog imenovanja »guvernera«, uzme u obzir dubrovački prijedlog. S vremenom i izmijenjenim političkim prilikama oko Dubrovnika, napuljski »guverner oružja« gubi praktičnu važnost kao vojni zapovjednik, te postaje pomalo politički eksponent Napulja u Dubrovniku. A. Medina je zbog toga ponekad obavljao u Dubrovniku razne poslove za napuljsku vladu, te je kao napuljski »guverner oružja« boravio sve do svoje smrti u Dubrovniku (početkom 1782. g.), gdje je i pokopan.³⁷

Odmah poslije smrti A. Medine nastao je najoštriji do tada poznati spor između Napulja i Dubrovnika, jer dubrovačka vlada nije više htjela primiti novog napuljskoga »guvernera oružja«. U vezi s tim sporom Dubrovnik je zatražio pomoć Španjolske, Austrije i Francuske, nadajući se da će na kraju ipak uspjeti da se oslobodi nepoželjnog stranca. Dubrovačka se vlada prvo obratila R. Boškoviću u Pariz, kao i svom otpravniku poslova kod francuske vlade F. Faviju. Oni su dobili zadatak da nastoje preko francuske vlade i njezina poslanika u Madridu postići da Španjolska utječe na to da se ukine položaj napuljskoga »guvernera oružja« u Dubrovniku. Krajem 1782. g. dubrovačka se vlada direktno obratila za pomoć španjolskom kralju, tražeći ukidanje tog nezakonitog i nametnutog, jednostranog privilegija Napulja u Dubrovniku. Preko grofa Ayale, dubrovačkog predstavnika u Beču, Dubrovnik je nastojao u tom svom zahtjevu dobiti pomoć i podršku Austrije. Zahtjev za ukidanje položaja napuljskoga »guvernera oružja« u Dubrovniku dubrovačka je vlada temeljila na poznatoj činjenici da je prvi »guverner« došao u Dubrovnik na traženje Dubrovnika, u vrijeme kad je to bilo potrebno, te da se to prvotno traženje ne može tokom vremena pretvoriti u pravo Napulja da redovno šalje i drži svog oficira u Dubrovniku. Prema stanovištu dubrovačke vlade, boravljenje stranog oficira u Dubrovniku privuklo je pažnju susjednih država, pa bi ponovno imenovanje novog »guvernera«, poslije smrti A. Medine, moglo znatno utjecati na slobodu Dubrovnika, pogotovo kad bi Porta ili koja druga država, po ugledu na Napulj, zahtijevala da i ona ima svog oficira s istim ili sličnim funkcijama u Dubrovniku. Osim toga, malobrojni dubrovački vojnici nalazili su se pod komandom oficira Dubrovačke Republike i nisu više zavisili od napuljskog »guvernera oružja«, koji je ne imajući nikakva posla, dolazio često u sukob s Dubrovčanima želeći da igra ulogu neke vlasti u Dubrovniku. Takav položaj napuljskoga »guvernera« bio je još jedan razlog više za dubrovačku vladu da energično traži njegovo

---

³⁶ *Cons. rog.*, 185, str. 21 (Zaključak Senata od 28. 12. 1775. g. o potrebi ukidanja položaja guvernera oružja u Dubrovniku, u sporazumu s vladom Napulja; *Isto*, 186, str. 46 (Priznanje A. Medine za zapovjednika dubr. vojske); *Prepiska*, 18. st., 3013, str. 19.

³⁷ *Prepiska*, 18. st., 2912, str. 20, 21, 25 (Guverner oružja A. Medina žali se krajem 1777. g. dubr. vladi zbog nepridržavanja propisanih pravila ceremonijala prilikom njegova službenog posjeta); *G. Gelčić*, sp. dj., str. 168–169. (Prema tvrđenju autora A. Medina je, uz vojničke počasti, bio pokopan u Dubrovniku 1782. g., u klastru franjevačkog samostana.); *J. Radonić*, sp. dj., knj. V, Beograd 1951. g., str. 487, 489. (Ruder Bošković savjetuje 5. 9. 1775. g. u dubr. Senatu da se u vezi s ukidanjem položaja guvernera oružja u Dubrovniku obrati španjolskom kralju.)

uklanjanje iz Dubrovnika.³⁸ Uvidjevši da se ne može pravno oduprijeti dubrovačkom zahtjevu, napuljska je vlada posegla za ekonomsko-političkim mjerama protiv Dubrovačke Republike. Početkom ožujka 1783. g. naredila je embargo za sve dubrovačke brodove i njihove terete u napuljskim lukama te sekvestar cjelokupnog dubrovačkog novca koji je bio uložen u napuljskim bankama. I pored intervencije Francuske i Austrije, dubrovačka je vlada morala popustiti kako bi spasila novac, brodove s teretom, kao i svoju trgovinu u tadašnjem Kraljevstvu Dviju Sicilija. Početkom siječnja 1784. g. pristala je dubrovačka vlada da ponovo primi napuljskog »guvernera oružja« u Dubrovnik, a Napulj je zatim ukinuo embargo na dubrovačke brodove i njihov teret, kao i sekvestar novca. Dubrovačka se vlada morala odreći prava predlaganja osobe za »guvernera oružja«, kao i davanja suglasnosti na njegovo imenovanje, a bila je dužna prihvatiti onu osobu koju odredi i imenuje napuljski dvor. »Guverner oružja« nije se smio miješati u vanjske i unutrašnje poslove Dubrovačke Republike, priznajući uvijek njezinu samostalnost i nezavisnost. Time je napuljska vlada htjela donekle ukloniti strah Dubrovčana da će prije ili kasnije postojanje tog »guvernera« utjecati na dubrovačku nezavisnost. Sredinom iste (1784) godine stigao je u Dubrovnik novi napuljski »guverner oružja« Sicilijanac P. Boraggino, kojeg je dubrovačka vlada primila prema svim pravilima dubrovačkog ceremonijala.³⁹ Time je bio okončan spor oko daljnjeg imenovanja i boravka napuljskoga »guvernera oružja« u Dubrovniku i nije se više obnavljao sve do ukidanja Dubrovačke Republike.

Novi »guverner oružja« P. Boraggino bio je primljen u Dubrovniku s dužnim poštovanjem kako od dubrovačke vlade tako i od Dubrovčana, koji su izbjegavali svaki sukob s njim. On je kao »guverner« uživao povlastice stranih konzula u Dubrovniku, te nije plaćao carinu ni ostale dažbine pri uvozu razne robe za svoje potrebe. P. Boraggino je ostao u Dubrovniku sve do svoje smrti 1804. g. Odmah poslije njegove smrti dubrovačka je vlada formalno zatražila od Napulja imenovanje njegova nasljednika, želeći time da barem na neki način pokaže svoju naklonost prema tom napuljskom predstavniku u Dubrovniku. Krajem iste godine napuljski je dvor odredio Španjolca C. Maresca za novog »guvernera oružja« u Dubrovniku. Kako bi ga što više udobrovoljio i učinio mu što ugodniji boravak u Dubrovniku, Senat je (1805. g.) odobrio izdatak od 200 cekina, na teret državne blagajne, za preuređenje kuće u kojoj je on stanovao. C. Maresca je kao »guverner oružja« dočekao ulazak francuske vojske u Dubrovnik i ukidanje Republike, ali je još četiri mjeseca nakon utrnuća dubrovačke slobode i nezavisnosti zadržao svoje izlišne funkcije. Na izričit zahtjev francuskog konzula Buéra u Dubrovniku, prestala je funkcija tog napuljskog oficira, kao i svih ostalih stranih konzularno-diplomatskih predstavnika u Dubrovniku.⁴⁰

³⁸ *Lett. di Ponente*, 114, str. 37 (Pisma upućena 1782. g. španjolskom kralju i vladi u Madrid); *J. Radonić*, sp. dj., knj. V, Beograd 1951. g., str. 569, 570, 571.

³⁹ *Cons. rog.*, 186, str. 18; *J. Radonić*, sp. dj., knj. V, Beograd 1951. g., str. 532 — 536, 572 — 575, 581 (U momentu sekvestra nalazilo se u napuljskim bankama uloženo dubrovačkog kapitala u vrijednosti od oko 180.000 napuljskih škuda); *G. Gelčić*, sp. dj., str. 170—171.

⁴⁰ *Cons. rog.*, 194, str. 2 (Zaključak Senata iz 1786. g. o carinskim olakšicama guvernera oružja u Dubrovniku); *Isto*, 210, str. 46, 94 (Zaključak Senata iz 1805. g.); *L. Vojnović*, *La monarchie française dans l'adriatique*, Paris—Barcelona 1917, str. 232—235; *Isti*, *Pad Dubrovnika*, knj. II, Zagreb 1908, str. 128—129.

Napuljski »guverner oružja«, kao i svi strani konzularno-diplomatski predstavnici bili su primani u Dubrovniku na poseban, svečan način koji je bio uobičajen, a propisan tek krajem XVIII. stoljeća od dubrovačkog Senata. Odmah nakon svog dolaska u Dubrovnik, prije preuzimanja dužnosti, »guverner oružja« morao se prijaviti u Malo vijeće tražeći da mu se odredi dan i sat kad će biti primljen od kneza. U ugovoreni dan i sat taj napuljski oficir došao bi u Malo vijeće, opasan sabljom, sa štapom u jednoj i šeširom u drugoj ruci. Ušao bi u dvoranu za sjednice, poklonio se prisutnima, dok bi ga knez očekivao i pokazao mu mjesto gdje će sjesti. »Guverner oružja« prije nego što će sjesti predao bi knezu »patentno« pismo kojim je imenovan i određen na taj položaj u Dubrovniku. Stranac bi zatim sjeo, što bi učinio istovremeno i knez, a tada su slijedili pozdravni govori u kićenom stilu. Kad bi se završili govori, jedan od tajnika pružio bi strancu Sveto pismo, a ovaj bi ustao, položio desnu ruku na knjigu i zakleo se na vjernost Dubrovačkoj Republici, kao što to čine i svi ostali dubrovački službenici. Položivši zakletvu »guverner oružja« poklonio bi se tri puta pred knezom i malovijećnicima, te napustio dvoranu u pratnji najmlađeg člana Malog vijeća koji bi ga pratio do izlaza. Taj napuljski oficir nije mogao, krajem XVIII. stoljeća, bez znanja dubrovačke vlade napustiti teritorij Republike, već je bio dužan osobno posjetiti Malo vijeće, iznijeti svoje namjere te zatražiti odobrenje da može otputovati iz Dubrovnika. U slučaju da je bio opozvan, morao je doći u Malo vijeće radi oprostajne audijencije.⁴¹ Iako je taj ceremonijal bio sličan konzularno-diplomatskom ceremonijalu, ipak je postojala bitna razlika koja se sastojala u činjenici da se napuljski »guverner oružja« nalazio formalno u službi Dubrovačke Republike i zaklinjao se njoj na vjernost, što kod konzularno-diplomatskih predstavnika stranih zemalja nije bio slučaj. Pored toga oni su mogli bez odobrenja dubrovačke vlade privremeno ili stalno napustiti teritorij Dubrovačke Republike.

Bez obzira na neuspjeh dubrovačke vlade da tokom XVIII. stoljeća ukloni iz Dubrovnika napuljskoga »guvernera oružja«, diplomatsko-politička borba koju je Dubrovnik vodio oko uklanjanja tog oficira pokazala je evropskim državama da taj stranac boravi u Dubrovniku mimo volje dubrovačke vlade ne krnjeći pritom suverenitet Dubrovačke Republike. S druge strane, opiranje Dubrovnika da primi »guvernera oružja« prisililo je napuljsku vladu na davanje svečane obaveze da njegov boravak u Dubrovniku neće utjecati na dubrovačku nezavisnost. Zakletva na vjernost Republici, koju je taj oficir polagao pred knezom, pokazuje da se on nalazio u službi dubrovačke vlade priznavajući time javno da će služiti njezinim interesima. U svakom slučaju dubrovačka je vlada svojim postupcima uspjela izbjeći utisak među evropskim državama kao da Napulj ima posebnu vlast nad Dubrovnikom, što je moglo dovesti u opasnost slobodu Dubrovačke Republike.

---

⁴¹ B. Krizman, *Diplomati i konzuli u starom Dubrovniku*, Zagreb 1957, str. 88. (U dubrovačkom Historijskom arhivu sačuvani su propisi o državnom ceremonijalu Republike u dvije knjige, *Leges et instructiones* i *Ceremoniale*. Te su dvije knjige služile tajnicima kao priručnici, te pored ostalog sadrže i popis svečanosti, propis o upotrebi raznih državnih pečata, upute o poklonima, propis o odjeći kneza i tome slično.)

2. *Diplomatski predstavnici Dubrovačke Republike u Napulju*

Prilikom spora između Dubrovnika i Napulja (1783. g.), u vezi s »guvernerom oružja« ne spominje se konzul Dubrovačke Republike u Napulju, nego samo njezin diplomatski predstavnik — agent. Pored njega, dubrovačka je vlada upućivala, prema potrebi od slučaja do slučaja, posebne poslanike na napuljski dvor, ne samo u nastojanju da se položaj napuljskoga »guvernera oružja« u Dubrovniku ukine nego i da se po mogućnosti ublaži nastali spor. Razlog tome leži u činjenici što je u razdoblju od sredine XVII. stoljeća pa do ukidanja Republike djelovao u Napulju samo jedan dubrovački konzul, spomenuti M. Barabić, i to od 1710. do 1734. g., u vrijeme austrijske vladavine, poslije koje se Napulj otcijepio od Španjolske i postao posebno kraljevstvo. Od tog vremena nalazimo u Napulju samo dubrovačkoga diplomatskog predstavnika koji je nosio naziv agenta, obavljajući pored svojih diplomatskih i sve konzularne poslove.

Dubrovački diplomatski predstavnik u Napulju, koji je ujedno kao konzul bio i zaštitnik dubrovačkih trgovačkih interesa, nije prilikom imenovanja dobivao od dubrovačke vlade »konzularni patent« kao konzul Dubrovačke Republike, već »kredencijalno pismo« koje je pripadalo redovnom diplomatskom predstavniku u stranoj zemlji. On je bio dužan da intervenira kod napuljskog dvora u svim političkim poslovima koji se odnose na Dubrovačku Republiku. Osim te dužnosti morao je kao generalni konzul, iako nije nosio taj naziv, ukazivati svaku pomoć tamošnjim Dubrovčanima, kao i svim dubrovačkim konzulima na području Kraljevstva Dviju Sicilija i brinuti se kako bi novi konzuli prilikom imenovanja od strane dubrovačke vlade bili priznati i dobili dozvolu za rad, takozvani »exequatur«, od napuljske vlade. Za svoj diplomatski rad primao je od dubrovačke vlade godišnju plaću, dok je kao zaštitnik pomorske trgovine imao pravo da od dubrovačkih brodova u napuljskoj luci ubire određenu konzularnu pristojbu.⁴²

Poslije konzula A. Barabića spominje se (1734. g.) G. Vandenheuvel kao prvi dubrovački diplomatski predstavnik u Napulju. On je, kao i svi kasniji predstavnici, redovno slao dubrovačkoj vladi polugodišnje ili godišnje izvještaje, odnosno obračune učinjenih troškova, kao i izvještaje o novcu koji su razni Dubrovčani ili bratovštine uložili u napuljske banke. Radi boljeg pregleda i rada dubrovačkih konzula na području Kraljevstva Dviju Sicilija, dubrovačka je vlada redovno obavještavala svog diplomatskog predstavnika u Napulju o imenovanju ili smjenjivanju pojedinog konzula, kako bi on mogao poduzeti potrebne korake kod napuljske vlade. Iz dopisivanja G. Vandenheuvela s dubrovačkom vladom možemo ustanoviti da je preko njega prolazila uglavnom sva pošta iz Dubrovnika za dubrovačke konzulate po raznim lukama zapadnog Mediterana. On je, kao i svi kasniji dubrovački diplomatski predstavnici u Napulju, obavještavao vladu u Dubrovniku o svim važnijim političkim, vojnim i trgovačkim događajima na Zapadu, koji su joj služili

⁴² *Prepiska*, 18. st., 47.3086, str. 4, 5; *I. Mitić*, O političko-ekonomskim vezama između Dubrovačke republike i Napulja, Pomorski zbornik 7, Zadar 1969.

za vođenje vanjske politike, čiji je glavni cilj bio očuvanje neutralnosti i unapređenje dubrovačke pomorske trgovine.⁴³

G. Vandenheuvela je naslijedio F. S. Esperti (1762. g.) kao diplomatski predstavnik Dubrovačke Republike u Napulju. Radi povećanja dubrovačke pomorske trgovine u napuljskoj luci, on je po ovlaštenju Senata imenovao 1778. g. svog vicekonzula. Prilikom imenovanja agent F. Esperti izdao je svom vicekonzulu poseban patent u kojem mu je bila određena dužnost i ujedno je bio ovlašten da ubire konzularnu taksu od dubrovačkih brodova. Vicekonzul je u ime agenta F. Espertija morao pružati svaku moguću pomoć dubrovačkim pomorcima i trgovcima, kao i pomagati razvoju dubrovačke pomorske trgovine u napuljskoj luci.⁴⁴ Za rad svog vicekonzula odgovarao je agent F. Esperti dubrovačkoj vladi.

Posljednji diplomatski predstavnik Dubrovačke Republike u Napulju (od 1783. g.) bio je F. Carracciolo, utjecajna ličnost na napuljskom dvoru, koji je vrlo uspješno služio dubrovačkoj vladi, to više kad se uzme u obzir da su u drugoj polovini XVIII. stoljeća bile zastupljene u Napulju gotovo sve evropske države, čime je Napulj postao važno diplomatsko i političko središte na Mediteranu. F. Carracciolo je nosio naziv agenta i generalnog konzula. Za ovjeru dokumenata i izdavanje raznih potvrda služio se konzularnim pečatom Dubrovačke Republike, kao i njegovi raniji prethodnici. Konzularne poslove vršio je od njega izabrani vicekonzul na temelju izdanog patenta i dozvole za rad (exequatur) napuljske vlade. Uslijed daljnjeg porasta dubrovačke pomorske trgovine u Napulju, povećao se i djelokrug rada tamošnjega diplomatsko-konzularnog predstavnika, pa je agent F. Carracciolo bio prisiljen da odredi dužnosti i prava svog vicekonzula. Dubrovački je vicekonzul u Napulju bio glavna veza između dubrovačkih brodova koji su stizali u napuljsku luku i agenta F. Carracciola. Vicekonzul je bio dužan da dočeka svaki dubrovački brod prilikom dolaska u luku, da poduzme kod zdravstvenog ureda u Napulju sve mjere kako bi brodu bilo dopušteno pristajanje uz obalu, da doprati kapetana broda u kuću dubrovačkog agenta kojemu je kapetan dužan dati izvještaj o putu, teretu i ugovoru o prijevozu robe. Prije odlaska broda iz luke bili su dužni kapetan i pisar broda da u pratnji vicekonzula posjete dubrovačkog agenta i donesu mu na ovjeru računske knjige s broda, s točnom naznakom troškova učinjenih u Napulju. Vicekonzul je bio dužan prije odlaska broda pribaviti zdravstveni list i naplatiti od dubrovačkog kapetana sve propisane lučke pristojbe, te obaviti sve potrebne formalnosti kod napuljske carinarnice, kako bi brod mogao slo-

⁴³ *Cons. rog.*, 156, str. 152 (Senat je 18. 7. 1734. g. imenovao za dubr. agenta u Napulju D. Marka Piana. Iste ga je godine zamijenio na tom položaju J. Vandenheuvel); *Isto*, 156, str. 167 (Zaključak Senata od 12. 12. 1734. g. o imenovanju J. Vandenheuvela za agenta); *Isto*, sv. 158, str. 39. (Plaća mu je određena u početku 150 dukata godišnje, a kasnijim agentima 300 dukata.); *Lett. di Ponente*, 53, str. 240 (Pismo upućeno 28. 11. 1734. g. novom agentu u Napulj da mu dubr. vlada šalje kredencijalno pismo); *Prepiska*, 18. st., 42.3037, str. 12, 162, 170 (Dopisi agenta iz Napulja od 1734. do 1744. g.); *Isto*, 43.3074/1/2, str. 29, 104; *Isto*, 44.3075, str. 1, 39, 167; B. Krizman, sp. dj., str. 190—194.

⁴⁴ *Cons. rog.*, 174, str. 59 (Zaključak Senata o imenovanju 1762. g. S. Espertija za dubrovačkog agenta); *Prepiska*, 18. st., 45.3076, str. 1, 30, 73, 78 (Dopisivanja S. Espertija od 1762. do 1770.); *Isto*, 46.3077, str. 19, 43, 49, 81, 93 (Dopisivanja F. S. Espertija od 1771. do 1783.); *Isto*, 47.3086, str. 11 (Agent pismom od 6. 3. 1784. g. javlja Senatu da je imenovao za svog vicekonzula A. de Luki.)

bodno otploviti. Za sve te usluge vicekonzul je naplaćivao 4 dukata od svakog broda. Ako je vicekonzul posredovao pri sklapanju ugovora o prijevozu, imao je pravo na posebnu nagradu prema mjesnim propisima.⁴⁵

Kako je Napuljska Kraljevina bila od najranijih vremena jedno od glavnih područja s kojeg se Dubrovnik opskrbljivao žitom, dubrovački je agent u Napulju bio dužan da pribavi, prema potrebi Dubrovnika, od napuljske vlade dozvolu za izvoz određene količine žita i prehrambenih proizvoda. Dubrovačka je Republika držala u napuljskim bankama znatne iznose novca, te je redovno imenovala pojedine osobe, obično Dubrovčane koji su živjeli u Napulju, za upravitelje svih prihoda od uloga deponiranih u Napuljskoj Kraljevini, odnosno Kraljevstvu Dviju Sicilija, bez obzira na to da li je novac pripadao državi ili raznim zakladama iz Dubrovnika. Početkom XIX. stoljeća dubrovačka je vlada odredila da se njezin agent u Napulju ima brinuti o tom novcu i o kamatama koje je taj novac donosio. Radi toga je dubrovački Senat imenovao (1803. g.) agenta F. Carracciola u Napulju za svog punomoćnika u pogledu cjelokupnog financijskog poslovanja s dubrovačkim novcem koji je uložen u napuljskim bankama.⁴⁶

Kao što je Dubrovačka Republika imala svoje konzularno-diplomatske predstavnike u Napulju, tako je i Napuljska Kraljevina, a od 1734. g. Kraljevstvo Dviju Sicilija imalo svoje službene predstavnike u Dubrovniku.

3. Konzuli — agenti Napuljske Kraljevine, Kraljevstva Dviju Sicilija u Dubrovniku

Područjem Napuljske Države, od početka XVI. stoljeća sve do 1707. g., vlada Španjolska preko svog vicekralja. U navedeno vrijeme španjolski konzul u Dubrovniku zastupa interese Napulja. Petar Ohmučević je kao konzul Španjolske u Dubrovniku poginuo u velikom potresu (1667. g.). Neposredno nakon potresa Dubrovčanin G. Rusković preuzeo je ulogu španjolskog konzula u Dubrovniku i ostao na toj dužnosti samo kratko vrijeme jer je umro već 1668. g. Njega je naslijedio također Dubrovčanin M. Podišić koji se spominje kao španjolski konzul u Dubrovniku sve do svoje smrti 1701. g. Početkom XVIII. stoljeća bio je imenovan dubrovački trgovac B. Vlaiki za španjolskog konzula u Dubrovniku. On je kao dugogodišnji španjolski konzul bio i napuljski konzul u Dubrovniku za vrijeme vladavine Austrije u Napulju (od 1707. do 1734. g.). Poslije formiranja Kraljevstva Dviju Sicilija spomenuti B. Vlaiki ostao je konzul ovog Kraljevstva u Dubrovniku kratko

⁴⁵ *Cons. rog.*, 191, str. 156 (Senat imenuje 1783. g. F. Carracciola za svog agenta u Napulju); *Prepiska*, 18. st., 47.3086, str. 1—6 (Dopisi F. Carracciola iz Napulja od 1784. do 1790. g.); *Isto*, 48.3087, str. 221 (Prilog pisma agenta iz Napulja od 6. 10. 1792. g. o dužnostima vicekonzula u Napulju); *Isto*, 49.3088, str. 323, 332 (Dopisivanje agenta iz Napulja od 1797. do 1799. g.); *Isto*, 50.3089, str. 342, 348, 355; *Isto*, 19. st., 12.594, str. 51, 53, 95, 112, 128 (Dopisi agenta iz Napulja 1800—1807. g.).

⁴⁶ *Prepiska*, 18. st., 47.3086, str. 57; *Cons. rog.*, 210, str. 78 (Zaključak Senata iz 1803. g. kojim opunomoćuje agenta F. Carracciola da upravlja dubr. novcem u Napulju); *Isto*, 210, str. 15; *A. de Vittorio*, Gli investimenti finanziari ragusei in Italia tra XVI e XVIII secolo, Pubblicazione bimestrale del Banco di Napoli, Anno 41, No. 3, V—VI mjesec, 1977, str. 599—644; *V. Ivančević*, Dubrovački novčani polozi u inozemstvu pred pad Republike, *Anali*, 13/14, JAZU, Dubrovnik 1976. g., str. 147—150.

vrijeme jer ga je već 1736. g. zamijenio na tom položaju Dubrovčanin P. Stella. U početku je P. Stella bio samo konzul, a od 1740. g. i agent Kraljevstva Dviju Sicilija u Dubrovniku što znači da je pored konzularnih vršio i diplomatske poslove za to Kraljevstvo u Dubrovniku. Time je bio izjednačen položaj napuljskog predstavnika u Dubrovniku s onim kojeg je držala Dubrovačka Republika u Napulju, jer su oba bila istovremeno agenti i konzuli.⁴⁷

Sredinom XVIII. stoljeća napuljska je vlada odredila da ubuduće preko Dubrovnika i Barlette održava redovitu poštansku vezu sa svojim predstavnikom u Carigradu. Ranije se napuljska pošta iz Carigrada kretala linijom preko Drača i luke Brindisi. Neposredan je uzrok za promjenu bila kuga koja je (krajem 1743. g.) vladala u Draču i Albaniji, dok je Dubrovnik ostao pošteđen jer su u njemu postojale izvrsne sanitarne mjere. Od početka 1744. g. služili su se i Dubrovčani u dopisivanju sa svojim predstavnicima u Napulju, Italiji i ostalim lukama zapadnog Mediterana ovom linijom koja je prolazila kroz Dubrovnik. U napuljskim je bankama, kako smo ranije spomenuli, bilo položeno mnogo dubrovačkog novca, kao i novca privatnika i bratovština, pa je ne samo zbog podizanja kamata već i u svrhu raspolaganja tim novcem bilo više-manje uvijek Dubrovčana u Napulju koji su se uglavnom služili tom poštanskom linijom. Pošta je dolazila zimi u Dubrovnik iz Carigrada redovito svakih 20 do 25 dana. S obzirom na veliku količinu pošte koja se kretala na liniji Napulj — Carigrad, preko Dubrovnika, napuljski diplomatsko-konzularni predstavnik u Dubrovniku imao je svog vicekonzula koji se uglavnom bavio otpremom i primanjem pošte. Kad se napuljski vicekonzul u Dubrovniku S. Marini odrekao (1784. g.) te dužnosti, agent i konzul P. Stella povjerio je, uz suglasnost vlade u Napulju, posao oko otpreme i primanje pošte Dubrovčaninu J. Kaliću. On nije nosio naziv vicekonzula jer je po ondašnjim propisima bilo zabranjeno Dubrovčanima da vrše poslove konzula ili vicekonzula za neku stranu zemlju. Isto je tako dubrovačka vlada energično odbila zahtjev agenta Stelle (1798. g.) koji je zbog starosti tražio sebi pomoćnika, vicekonzula iz redova dubrovačkih podanika, te predložio za taj položaj trgovca R. Androvića iz Dubrovnika.⁴⁸ Nakon smrti napuljskog agenta i konzula u Dubrovniku P. Stelle (1800. g.) vodio je »guverner oružja« P. Boraggine gotovo godinu dana poslove konzulata i predao tu dužnost 1801. g. Dubrovčaninu P. Franceschiju. Kao vršilac dužnosti napuljskog konzula P. Boraggine je rukovodio i napuljskom poštom u Dubrovniku. Spomenuti P. Franceschi nije bio od dubrovačke vlade priznat kao napuljski predstavnik jer kao Dubrovčanin nije mogao obavljati tu dužnost, a pošto ni vlada u Napulju, zbog ratnih prilika, nije puno nastojala da imenuje svog podanika za agenta i konzula u Dubrovniku, to je mjesto službenog predstavnika Kraljevstva Dviju Sicilija u Dubrovniku ostalo upražnjeno sve do ukinuća Republike. P. Franceschiju je bilo samo dopušteno da se brine o otpremi

---

⁴⁷ *Miscellanea*, 18. st., Varia (Podaci o konzulima i agentima u Dubrovačkoj republici); *Cons. rog.*, 156, str. 203; *Prepiska*, 18. st., 178.3329 (Pisma upućena konzulatu Kraljevstva Dviju Sicilija u Dubrovniku); *Emilio Re*, Il consolato del Regno delle due Sicilie in Ragusa, Rešetarov zbornik iz dubrovačke prošlosti, Dubrovnik 1931: I. Mitić, Predstavnici stranih država u Dubrovniku za vrijeme Republike, Pomorski zbornik 4, Zagreb 1966, str. 355, 383.

⁴⁸ *Prepiska*, 18. st., 25.2912 (Dopisivanje s agentima Napulja u Dubrovniku od 1749. do 1798. g.); *Isto*, 164.3212, str. 29; *Ž. Muljačić*, sp. dj., br. 1, Dubrovnik 1963, str. 12—15.

pošte za Napulj bez prava da dolazi u službeni kontakt s dubrovačkom vladom, što bi inače bilo normalno da je bio priznat kao službeni predstavnik Napulja u Dubrovniku. Nakon smrti P. Franceschija (1803. g.) otpremao je napuljsku poštu preko Dubrovnik Napolitanac T. Bilas.⁴⁹ Zbog ratnih prilika na Mediteranu nastavljeno je tokom 1804. i 1805. g. dosta neuredno upućivanje napuljske pošte koje je trajalo sve do ulaska Francuza u Dubrovnik 1806. g.

4. Nastavak upućivanja ptica za lov napuljskim vladarima

Bez obzira na to što je potres 1667. g. uništio velik dio Dubrovnika, te ugrozio njegov ekonomski opstanak i njegovu slobodu, Dubrovčani su i poslije potresa nastavili upućivati ptice za lov španjolskom vicekralju u Napulj. Razni stečeni privilegiji Dubrovčana u španjolskim zemljama s vremenom su počeli gubiti svoju raniju vrijednost, naročito u pogledu izvoza raznih prehrambenih artikala iz Napulja, pa se bilo uobičajilo, krajem XVII. i početkom XVIII. stoljeća, da dubrovački predstavnici prilikom predaje ptica za lov zatraže od napuljskog vladara i dozvolu za izvoz živežnih namirnica za potrebe Dubrovnika. Tako je, na primjer, dubrovačka vlada javila, početkom listopada 1700. g., državnom tajniku u Napulj da šalje 12 najljepših jastrebova kao poklon tamošnjem vicekralju, kako bi se prilikom predaje ovog dara zatražila dozvola za izvoz 500 kara žita, te određene količine ulja, budući da u Dubrovniku nedostaje tih prehrambenih proizvoda. Na taj se način povezalo darivanje ptica za lov s izvozom raznih namirnica, pretežno žitarica i ulja, s područja Napuljske kraljevine u Dubrovnik.⁵⁰ Budući da od velikog potresa pa sve do početka XVIII. stoljeća, točnije do 1710. g., Dubrovačka Republika nije imala svog konzularnog predstavnika u Napulju, to je predaju ptica za lov u ovom razdoblju vršio poseban punomoćnik, kojeg bi svake godine u tu svrhu ovlastila vlada iz Dubrovnika. Dubrovački su punomoćnici bili ugledni ljudi iz Napulja, uglavnom visoki državni funkcioneri, koji su po svom službenom položaju bili u bliskim odnosima s napuljskim dvorom. Do imenovanja konzula dubrovačka se vlada služila raznim poslanicima i agentima, koje je od vremena do vremena slala u Napulj i na napuljski dvor, ne radi predaje ptica za lov, nego zbog rješavanja određenog zadatka, u cilju zaštite interesa Dubrovačke Republike.⁵¹ Međutim, od 1710. pa do 1734. g. djelovao je u Napulju dubrovački konzul, pa je on osobno, uz pratnju sokolara, u ime vlade iz Dubrovnika darivao ptice za lov napuljskom vladaru, na isti način kako su to ranije vršili dubrovački punomoćnici. U pismu upućenom M. Barabiću, konzulu u Napulju (sredinom listopada 1710.

⁴⁹ *Cons. rog.*, 208, str. 98, 131 (Prijedlog napuljske vlade 1802. g. da P. Franceschi bude imenovan za privremenog konzula); *Ž. Muljačić*, sp. dj., str. 16; *Isti*, La Repubblica di Ragusa e la »Posta di Napoli« (1743 — 1806), *Atti del Congresso internazionale sulle relazioni fra le due Sponde adriatiche*, Lecce 1974, str. 161—178.

⁵⁰ *Prepiska*, 17. st., 20.1696, str. 26 (Pisma P. Ruschija iz Napulja od 1656. do 1672. g.); *Lett. di Ponente*, 42, str. 87, 88, 175 (Pismo od 12. 10. 1701. g. upućeno vicekralju Napulja).

⁵¹ *Prepiska*, 17. st., 20.1698 (Pisma V. Piritea iz Napulja od 1668. do 1681. g.); *Isto*, 19.1694 (Pisma plemića Zamagne iz Napulja od 1684. do 1686. g.); *Isto*, 19.1692 (Dopisivanje S. Bobalija iz Napulja od 1678. do 1688. g.); *Isto* 19.1693 (Pisma L. Ardije iz Napulja od 1682. do 1699. g.)

g.), dubrovačka mu vlada javlja da je po običaju poslala za tamošnjeg vladara 12 jastrebova uz pratnju određenog broja sokolara. Ptice je trebao konzul Barabić osobno uručiti vladaru, predati mu pismo iz Dubrovnika i održati kratak pozdravni govor. Ujedno je konzul Barabić bio upozoren da se sokolari moraju što prije vratiti u Dubrovnik, radi manjih troškova, te da prije povratka preuzmu mreže za lov ptica, koje su u većini slučajeva dobivali na dar od vlasti u Napulju.⁵²

Kad je Napulj postao sjedište Kraljevstva Dviju Sicilija (1734. g.), nalazimo tamo stalnog dubrovačkoga diplomatskog predstavnika. Darivanje ptica se nastavilo i poslije te godine, kada je u Napulju sjedio samostalni vladar, a ne više španjolski vicekralj, jer su Dubrovčani željeli i nadalje zadržati prijateljske odnose s Napuljem i članovima vladajuće burbonske dinastije, kako iz političkih tako i iz ekonomskih razloga. Tokom cijelog XVIII. stoljeća, kao i u ranijim stoljećima, opskrba Dubrovnika živežnim namirnicama uvelike je zavisila od uvoza tih artikala iz pokrajine Apulije. Radi toga je dubrovački diplomatski predstavnik u novoosnovanom Kraljevstvu Dviju Sicilija nastavio, po nalogu svoje vlade, predavati ptice za lov iz Dubrovnika novom vladaru Napulja na svečanom primanju, iskazujući mu time poštovanje i prijateljstvo vlade u Dubrovniku, kao što je to činjeno ranijim španjolskim namjesnicima. U jednom pismu upućenom krajem rujna 1737. g. kralju Dviju Sicilija u Napulj, dubrovačka vlada navodi da darivanje ptica za lov vrši i nadalje zbog odanosti Dubrovnika novom vladaru Napulja. Potrebno je naglasiti da su članovi burbonske dinastije, koja je vladala Kraljevstvom Dviju Sicilija, potjecali od španjolskih vladara, pa je i to bio jedan od razloga što se dubrovačka vlada i nadalje smatrala obveznom darivati ptice za lov novim vladarima Napulja.⁵³ Ferdinand IV, kao vladar Napulja (od 1759. g.) nije pokazivao interes za lov pticama, pa je radi toga dubrovačka vlada u nekoliko navrata pisala (1785. g.) svom agentu F. Carracciolu u Napulj da je obavijesti ukoliko napuljski vladar odluči prekinuti s daljnjim upućivanjem ptica za lov iz Dubrovnika. Međutim, do toga nije došlo jer su kralj Ferdinand IV i njegov glavni ministar B. Tanucci željeli imenovanjem spomenutoga »gubernera oružja« u Dubrovniku, kao i redovnim darivanjem ptica, prikazati Dubrovnik kao državu donekle potčinjenu napuljskoj kruni.⁵⁴ Tome se dubrovačka vlada uvijek energično odupirala, ne želeći pritom oslabiti svoje stare, prijateljske veze s Napuljem, pa samo iz tog razloga nije nastojala prekinuti upućivanje i darivanje ptica za lov vladaru Napulja, iako su za vrijeme vladavine Ferdinanda IV postojali za to pogodni uvjeti.

Dubrovčani su ptice za lov hvatali tokom XVIII. stoljeća ne samo u brdima po Konavlima i otocima dubrovačkog primorja već i na području Hercegovine, u oblasti zvanoj Zupci, gdje su se u to vrijeme nalazili naj-

---

⁵² *Prepiska*, 18. st., 75.3114, str. 7, 8, 12 (Dopisivanje M. Barabića, konzula u Napulju od 1709. do 1733. g.).

⁵³ *Prepiska*, 18. st., 42.3073 (Dopisivanje agenta dubrovačkog u Napulju od 1734. do 1744. g.); *Lett. di Ponente*, 55, str. 77, 78; *Isto*, 71, str. 63 (Pismo upućeno vladaru Napulja 13. 9. 1759); *Isto*, 78, str. 38, 41, 43 (Pismo upućeno vladaru Napulja 24. 9. 1763); *Emilio Ré*, sp. dj., str. 143—147.

⁵⁴ *Prepiska*, 18. st., 47.3086, str. 112 (Pismo agenta Carracciola od 24. 4. 1788. g.); *Lett. di Ponente*, 118, str. 129, 143 (Pismo upućeno agentu u Napulj 1785. g. u vezi s daljnjim upućivanjem ptica za lov iz Dubrovnika).

brojniji i najkvalitetniji primjerci ptica. Međutim, zbog zaraznih bolesti koje su povremeno harale u dubrovačkom zaleđu, zdravstvene su vlasti iz Dubrovnika često zabranjivale prelaženje granice i hvatanje ptica za lov na području Zubaca, što je otežalo redovnu i kvalitetnu nabavu ptica za Napulj. Dubrovačka je vlada zbog toga bila prisiljena, putem svog agenta u Napulju, često upućivati isprike napuljskom vladaru zbog zakasnele ili nekvalitetne isporuke ptica za lov.⁵⁵ Otežano nabavljanje ovih ptica na području Dubrovačke Republike, kao i nezainteresiranost napuljskog vladara Ferdinanda IV za lov pticama, naveli su dubrovački Senat na odluku (1787. g.), po nagovoru i pod utjecajem svog agenta. F. Carracciola iz Napulja, da ne upućuje više sokolove ili jastrebove na dar iz Dubrovnika, već da ih u tu svrhu nabavlja u Napulju. Dubrovački je Senat tom prilikom odredio da se ubuduće svake godine ima doznačiti iznos od 200 dukata agentu Dubrovačke Republike u Napulju za sve troškove oko nabave, prehrane, obuke i predaje ptica za lov napuljskom vladaru. Prema spomenutoj odluci ove su ptice imale biti uručene na način kako se to ranije običavalo; od strane dubrovačkih sokolara koje je trebalo i nadalje upućivati iz Dubrovnika u Napulj zajedno s pismom vlade Dubrovačke Republike datiranim kao da je izdano u mjesecu kolovozu, budući da se uručenje ptica vršilo u rujnu ili listopadu svake godine. Dubrovačka vlada nije nikada službeno upoznala vladu i vladara u Napulju s činjenicom da je od 1787. g. ptice za lov nabavljala na području napuljske države, a ne u Dubrovniku, što je vidljivo i iz pisama upućenih vladaru Napulja u povodu predaje tih ptica. Budući da su dubrovački sokolari odlazili svake jeseni u Napulj radi darivanja ptica za lov, to ih je dubrovačka vlada kao i napuljski agent u Dubrovniku redovno koristio za prijenos službene i povjerljive pošte u pravcu Napulja i obratno, bez obzira na to što je krajem druge polovice XVIII. stoljeća bila uspostavljena dva puta tjedno redovna poštanska veza između Dubrovnika i luke Barlette.⁵⁶ Burni vojno-politički događaji krajem XVIII. stoljeća, koji nisu mimoišli ni Napulj, prisilili su kralja Ferdinanda da napusti svoju zemlju pred dolazak Francuza (1799. g.), ali samo za kratko vrijeme, jer se on već iduće godine ponovno vratio u Napulj. Za vrijeme te kratke francuske okupacije prvi i jedini put, samo za jednu godinu, prekinuto je darivanje ptica za lov, ali je povratkom napuljskog kralja na prijestolje ponovno obnovljeno staro darivanje.⁵⁷

Dubrovačka vlada darivala je ptice za lov sve do 1805. g., kada je posljednji put uručen taj dar napuljskom vladaru. Iako je u siječnju 1806. g. dubro-

⁵⁵ *Let. di Ponente*, 119, str. 239, 302 (Pismo dubrovačke vlade od 15. 8. 1786. g. u vezi s hvatanjem ptica za lov).

⁵⁶ *Prepiska*, 18. st., 47.3086, str. 175 (Prilog pisma dubr. agenta od 21. 12. 1789. g.); *Isto*, 18. st., 58.3097 (Dopisivanje konzula F. Bonellija iz Barlette od 1788. do 1799. g.); *Isto*, 156.3195 (Dopisivanje N. Fokovića iz Barlette od 1715. do 1799. g.); *Let. di Ponente*, 122, str. 19, 30 (Pisma upućena 1792. g. dubr. agentu u Napulj); *Isprave i akti*, 19. st., 15.597/4, str. 67, 89, 90, 93 (Dopisivanja dubr. konzulata iz Barlette od 1800. do 1807. g.); *Isto*, 20.602/5 (Pisma Milkovića iz Barlette od 1800. do 1805. g.).

⁵⁷ *Let. di Ponente*, 125, str. 74, 121, 122, 141, 166 (Dubrovačka vlada odobrava 1790. g. agentu u Napulj 200 dukata za troškove oko nabave i predaje ptica); *Isto*, 127, str. 167, 176, 180; *Isto*, 128, str. 97 (Pismo upućeno 12. 10. 1793. g. vladaru Napulja u vezi s predajom ptica za lov); *Isto*, 129, str. 93, 101; *Isto*, 131, str. 103, 173—175; *Isto*, 133, str. 184, 185 (Pisma upućena 1798. g. vladi u Napulju u vezi sa pticama za lov).

vački Senat odobrio svom agentu u Napulju, pored honorara i ostalih troškova, 200 dukata, kao i ranijih godina, za nabavu i uručenje ptica za lov, taj iznos agent nije utrošio zbog nastalih vojno-političkih promjena u Napulju. Vladar Napulja mora je u međuvremenu ponovo napustiti svoju zemlju, a već u veljači 1806. g. Francuzi su osnovali novu napuljsku državu, čiji je vladar postao Napoleonov brat. Na temelju tih promjena u Napulju, ulaska francuske vojske u Dubrovnik (1806. g.), kao i činjenice da ni 1806. nisu mogle biti uručene ptice za lov, Senat Dubrovačke Republike nije za 1807. g. predvidio nikakva sredstva, niti je odobrio bilo kakve troškove za nabavu tih ptica. Odlukom dubrovačkog Senata od 7. siječnja 1806. g. bili su zadnji put određeni troškovi od 200 dukata za nabavu i darivanje ptica za lov vladaru Napulja. Prema odluci Senata od 29. listopada iste godine, dubrovačka je vlada poslala svom agentu F. Carracciolu kredencijalno pismo za novog vladara u Napulju. U ovoj se odluci Senata više ne spominje darivanje ptica za lov novom napuljskom vladaru.⁵⁸ Time se konačno, stjecajem okolnosti i događaja u Napulju i Dubrovniku, ugasilo i prestalo, poslije gotovo 300 godina, ovo darivanje ptica za lov vladaru Napulja.

Na kraju je potrebno naglasiti da su stari Dubrovčani uspjeli darivanjem ptica za lov napuljskim vladarima, poslije potresa iz 1667. g., osigurati prema potrebi, razne vrste povlastica u njihovim zemljama, iz Apulije i Sicilije opskrbu Dubrovnika živežnim namirnicama, kao i nesmetano odvijanje njegove pomorske trgovine u lukama Napuljskog Kraljevstva, a kasnije u Kraljevstvu Dviju Sicilija, što je bilo od ogromnog značenja ne samo za prehranu dubrovačkog stanovništva već i za razvoj Dubrovnika kao pomorsko-trgovačke Republike.

III. ZAKLJUČAK

Analizirajući ekonomsko-političke odnose između Napuljske Kraljevine, odnosno Kraljevstva Dviju Sicilija (od 1734. g.), i Dubrovačke Republike do početka XIX. stoljeća, možemo utvrditi da su ti odnosi bili od bitne važnosti za razvoj dubrovačke pomorske trgovine po Mediteranu, a naročito u njegovu zapadnom dijelu. Dubrovnik je preko Napulja došao u kontakt s onda moćnom Španjolskom i ostalim zemljama zapadnog Mediterana. Povoljna pomorsko-trgovačka konjunktura kao i privilegiji stečeni od španjolskih i napuljskih vladara omogućili su slobodan razvoj dubrovačke pomorske trgovine u svim njihovim zemljama. Napuljska kraljevina, nazvana i Kraljevstvo Dviju Sicilija, nalazeći se na jugu Italije s druge strane Jadrana, u neposrednoj blizini Dubrovnika, bilo je od najstarijih vremena veoma važno područje s kojeg se Dubrovnik opskrbljivao živežnim namirnicama, pretežno žitom i raznim artiklima koji su bili potrebni za obranu.

Po svom geografskom položaju područje Napuljske Kraljevine sa Sicilijom i brojnim lukama, bilo je veoma pogodan centar za dubrovačke brodove

---

⁵⁸ *Isprave i akti*, 19. st., 23.654 (Pisma raznih dopisnika iz Barlette i Barija od 1801. do 1802. g.); *Isto*, 589/4, str. 156 (1805. g. dubr. vlada dostavlja vladaru Napulja posljednje pismo prilikom darivanja ptica za lov); *Isto*, 590/2, str. 21 (Dubrovački Senat nije za 1807. g. predvidio troškove za darivanje ptica za lov o čemu obavještava svog agenta u Napulju početkom kolovoza iste godine); *Cons. rog.*, 210, str. 2 i 80.

i njihovu pomorsku trgovinu. Radi toga nalazimo već od kraja XIV. i početkom XV. stoljeća u lukama Napuljskog Kraljevstva dubrovačke konzule. Međutim, dok je u ranijem razdoblju, prije potresa iz 1667. g., Dubrovnik imao velik broj konzulata na području Napuljske Kraljevine, taj je broj osjetno opao u drugoj polovini XVII. i tokom XVIII. stoljeća. Razlog tome leži u činjenici što se u to doba dubrovačka pomorska trgovina orijentirala na transport razne robe između brojnih mediteranskih luka, služeći se lukama južne Italije i Sicilije u manjoj mjeri za izvoz i uvoz razne robe, a više kao pomoćnim lukama na dugim putovanjima između istočnog i zapadnog Mediterana, što se odrazilo i na broj dubrovačkih konzulata u Napuljskoj Kraljevini, odnosno Kraljevstvu Dviju Sicilija.

Dubrovnik je tokom XVII. stoljeća uz naglo ekonomsko nazadovanje doživio još i katastrofalni potres (1667. g.) ali njegove ranije prisne veze s Napuljem nisu bile oslabljene, što nam dokazuje i činjenica da je na traženje dubrovačke vlade bio 1678. g. upućen iz Napulja u Dubrovnik nadzornik i zapovjednik dubrovačke vojske, koji je kao »guverner oružja« imao organizirati obranu Dubrovnika u slučaju turskog napada. Premda je u drugoj polovini XVIII. stoljeća dolazilo do nesuglasica između Dubrovnika i Napulja zbog daljnjeg, neopravdanog boravka »guvernera oružja« u Dubrovniku, dubrovačka je vlada iz političkih i ekonomskih obzira prema Napulju zadržala ovog stranca kao zapovjednika dubrovačke vojske, koji je bez ikakve stvarne vlasti ostao u Dubrovniku sve do ukinuća Republike.

Iako su pojavom novih načela u međunarodnim odnosima, koja su se temeljila na jednakosti i reciprocitetu svih država i njihovih podanika, Dubrovčani izgubili sredinom XVIII. stoljeća ranije privilegije u Napuljskoj Kraljevini, odnosno Kraljevstvu Dviju Sicilija, oni su i nadalje ostali s tom zemljom u prisnim političkim i ekonomskim odnosima. Dubrovnik je i dalje uvozio žito i razne druge artikle iz Apulije i Sicilije, dovozeći u manjoj mjeri, zbog angažiranosti svojih brodova u pomorskom prijevozu po Mediteranu, razne balkanske proizvode u njihove luke.

Kad se Napulj otcijepio od Španjolske (1734. g.), dubrovačka vlada nije postavila tamo više svog konzula već diplomatskog predstavnika, odnosno agenta, koji preuzima, uz pomoć svog vicekonzula, vođenje ne samo diplomatskih poslova kod napuljske vlade već i konzularnih poslova za Dubrovnik sve do ukinuća Republike. Napulj je kao važno diplomatsko, političko i trgovačko središte na Mediteranu, u kojem su bile zastupljene gotovo sve evropske zemlje, bio izvor svakovrsnih informacija koje su preko tamošnjeg dubrovačkog predstavnika bile redovno dostavljane u Dubrovnik. Dubrovačka se vlada služila ovim informacijama u vođenju svoje vanjske politike, čiji je glavni cilj uvijek bio očuvanje državne nezavisnosti i korištenja svog neutralnog položaja radi unapređenja pomorske trgovine.

Stvaranjem Kraljevstva Dviju Sicilija (1734. g.), otcjepljenjem od Španjolske, napuljska je vlada podigla svoj konzulat u Dubrovniku na stupanj konzularno-diplomatskog predstavnništva, koje je pored redovnih konzularnih obavljalo i diplomatske poslove za vladu u Napulju. Jedan od važnih zadataka napuljskog predstavnika u Dubrovniku je bila otprema pošte iz Carigrada preko ove luke i Barlette za Napulj. Tom se poštanskom linijom služila i dubrovačka vlada pa je iz tog razloga preko Napulja prolazilo uglav-

nom cjelokupno dopisivanje dubrovačke vlade s konzulatima po raznim lukama zapadnog Mediterana.

Darivanjem ptica za lov napuljskim vladarima i poslije potresa iz 1667. g. dubrovačka je vlada uspjela i nadalje osigurati u njihovim zemljama razne vrste povlastica, a prije svega opskrbu živežnim namirnicama i nesmetano odvijanje pomorske trgovine sve do ukinuća Republike.

Na kraju treba naglasiti da je Dubrovnik znao vješto iskoristiti svoje vjekovne i prijateljske veze s napuljskim vladarima ne samo u cilju očuvanja svoje nezavisnosti, te prehrane stanovništva, već i radi širenja svoje pomorske trgovine po Mediteranu.

Z u s a m m e n f a s s u n g

ZU DEN BEZIEHUNGEN ZWISCHEN DEM KÖNIGREICH NEAPEL (KÖNIGREICH BEIDER SIZILIEN) UND DER REPUBLIK DUBROVNIK von der Mitte des 17. bis zum Beginn des 19. Jhs.

Ilija Mitić

Das Königreich Neapel (auch Königreich beider Sizilien genannt) war dank seiner Lage im Süden der Adriatischen Westküste einerseits eine der wichtigsten Quellen, aus der Dubrovnik Lebensmittel, in erster Linie Weizen, sowie zur Verteidigung benötigte Artikel bezog, und andererseits ein geeigneter Umschlagplatz für den von Dubrovnik betriebenen Seehandel.

In älteren Zeiten, noch vor der Erdbebenkatastrophe von 1667, hatte die Republik Dubrovnik eine grössere Anzahl von Konsulaten auf dem Gebiet des Königreichs Neapel unterhalten. Diese Zahl ging jedoch in der zweiten Hälfte des 17. und im Laufe des 18. Jhs. stark zurück, weil sich zu der Zeit der Seehandel von Dubrovnik auf den Warentransport zwischen den entfernteren Mittelmeerhäfen umorientierte und die Häfen in Süditalien und Sizilien weniger als Umschalplatz sondern eher als Stützpunkt auf den langen Fahrten zwischen dem östlichen und westlichen Mittelmeer benutzte, was die Verringerung der Zahl von Konsularvertretungen von Dubrovnik nach sich zog.

Die guten Kontakte von Dubrovnik, die noch in früheren Jahrhunderten hergestellt waren, gingen in der Epoche zwischen der Mitte des 17. bis zum Beginn des 19. Jhs. nicht verloren, was u.a. die Tatsache beweist, dass auf Antrag der Regierung von Dubrovnik im Jahre 1678 ein Inspektor und Kommandant des Heeres von Dubrovnik aus Neapel geschickt wurde, der als »Waffengouverneur« die Verteidigung von Dubrovnik im Falle eines türkischen Überfalls hätte organisieren sollen. Die Regierung von Dubrovnik hat aus politischer und wirtschaftlicher Rücksichtnahme gegenüber Neapel diesen Ausländer als Kommandanten des Heeres von Dubrovnik aber ohne jegliche wirkliche Macht bis zur Abschaffung der Republik beibehalten.

Als sich Neapel 1734 von Spanien lossagte, hat Dubrovnik nicht mehr seinen Konsul dorthin entsandt sondern einen diplomatischen Vertreter, der mit Hilfe seines Vizekonsuls die Leitung nicht nur der diplomatischen Tätigkeit bei der Regierung von Neapel, sondern auch die Führung der Konsu-

lartätigkeit bis zur Abschaffung der Republik von Dubrovnik übernahm. Zur gleichen Zeit hat auch die Regierung von Neapel ihr Konsulat in Dubrovnik auf den Rang der konsularisch-diplomatischer Vertretung gehoben, die neben der regelmässig anfallenden konsularischen auch diplomatische Tätigkeiten für die Regierung von Neapel übernahm.

Durch Schenkungen von Jagdvögel an die Herrscher in Neapel auch nach dem Erdbeben von 1667 ist es der Regierung von Dubrovnik immer wieder gelungen, in deren Länder verschiedene Privilegien für Dubrovnik zu sichern, vor allem die Versorgung mit Lebensmitteln und die ungestörte Abwicklung des Seehandels bis zum Zusammenbruch der Republik Dubrovnik.

Dubrovnik hat es verstanden, die jahrhundertealten, freundschaftlichen Beziehungen mit den neapolitanischen Herrschern geschickt zu nützen, nicht nur um die eigene Unabhängigkeit zu bewahren und die Ernährung der Einwohner von Dubrovnik sicherzustellen, sondern auch um den Seehandel auf den ganzen Mittelmeerraum ausdehnen zu können.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 19

ZAGREB

1986.

Izdavač: Sveučilište u Zagrebu — Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan
MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ,
Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest,
Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 1.000 đin

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad
SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu
SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja
poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informiranje SR Hrvatske
pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

RADOVI 19

Za izdavača
dr. *Nikša Stančić*

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

DAMIR AGIČIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
SANJIN BIŠCAN, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
dr. MIROSLAV BRANDT, Ul. socijalističke revolucije 73, Zagreb
mr. NEVEN BUDAK, Filozofski fakultet, Zagreb
IVO FICOVIĆ, Arhiv Hrvatske, Marulićev trg 21, Zagreb
KLARA FILIPOVIĆ, Šestinski vijenac 22, Zagreb
dr. TEREZA GANZA-ARAS, Obala socijalističke revolucije 8, Zadar
BORISLAV GRGIN, Baštijanova 54, Zagreb
dr. BOGUMIL HRABAK, Cara Uroša 6a, Beograd
IVAN JURIŠIĆ, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1, Zagreb
mr. DUBRAVKO LOVRENOVIĆ, Filozofski fakultet, Račkog 1, Sarajevo
mr. MARIJAN MATICKA, Filozofski fakultet, Zagreb
ANĐELKO MIJATOVIĆ, P. Togliatija 12, Susjedgrad, Zagreb
mr. FRANKO MIROŠEVIĆ, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu, Zagreb
dr. ILIJA MITIĆ, P. Budmani 18, Dubrovnik
dr. IVAN OČAK, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1, Zagreb
KREŠIMIR OREMOVIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
ZVONIMIR PAVIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
dr. DRAGUTIN PAVLIČEVIĆ, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Krčka 1
DUBRAVKA PEIĆ, Muzej Revolucije, Trg žrtava fašizma, Zagreb
mr. MIRJANA POLIĆ-BOBIĆ, Filozofski fakultet, Zagreb
mr. ŠTEFANIJA POPOVIĆ, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
LJERKA RACKO, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
dr. MIRJANA STRČIĆ, Kumičićeva 42, Rijeka
mr. MLADEN ŠVAB, Jugoslavenski leksikografski zavod Zagreb
ELIZABET TAKAČ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
mr. BOŽENA VRANJEŠ-ŠOLJAN, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Krčka 1
